

Föräldraskap bland unga inom barnskyddets eftervård

- En kvalitativ studie om unga föräldrars erfarenheter

Anna Karin Sivelä
Helsingfors universitet
Statsvetenskapliga fakulteten
Socialt arbete
Pro gradu -avhandling
December 2018

 HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI		
Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Statsvetenskapliga fakulteten		Laitos/Institution– Department Institutionen för socialvetenskap
Tekijä/Författare – Author Sivelä, Anna <u>Karin</u>		
Työn nimi / Arbetets titel – Title Föräldraskap bland unga inom barnskyddets eftervård - En kvalitativ studie om unga föräldrars erfarenheter		
Oppiaine /Läroämne – Subject Socialt arbete		
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -avhandling	Aika/Datum – Month and year December 2018	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 78 + bilagor
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>I avhandlingen granskas tidigt föräldraskap bland unga inom barnskyddets eftervård. Idén bakom avhandlingen grundar sig i observationen att tidigt föräldraskap är ett mer allmänt förekommande fenomen bland unga som varit placerade eller omhändertagna jämfört med unga bland majoritetsbefolkningen. Tidigare studier visar att unga som varit klienter inom barnskyddet befinner sig i en sårbar situation överlag och speciellt i övergången till ett vuxet liv. Även tidigt föräldraskap ses ofta som en risk och som något som kan ha en marginaliserande inverkan på en ung persons framtidsutsikter. Unga föräldrar inom barnskyddets eftervård befinner sig därmed i en statistiskt sett utmanande position.</p> <p>Syftet med ifrågavarande avhandling är att beskriva erfarenheter och upplevelser av uppväxt, tidigt föräldraskap och socialt stöd bland unga föräldrar inom barnskyddets eftervård. Målsättningen är att forskningen skall bidra till en ökad förståelse för hur omständigheterna och förutsättningarna kan se ut hos unga föräldrar som har en bakgrund inom barnskyddet, en grupp som det för tillfället finns relativt lite kunskap om.</p> <p>Metodologiskt tillhör forskningen den kvalitativa forskningstraditionen. Det empiriska forskningsmaterialet består av åtta intervjuer med fem unga föräldrar. Av intervjumaterialet skapades fem individuella livsberättelser med hjälp av narrativ metod. Forskningen utgår från ett fenomenologiskt perspektiv och tar avstamp i teorier om socialt stöd. Forskningsetiska aspekter har varit centrala under hela forskningsprocessen samt i utarbetandet av forskningsrapporten.</p> <p>Forskningen visar att det finns ett stort behov av att tala om den egna uppväxten och föräldrablivandet bland unga inom barnskyddets eftervård. I livsberättelserna kom det tydligt fram att föräldrarna ville att deras barns barndom skulle bli annorlunda jämfört med hur deras egna barndom varit. Eftersom den egna barndomen präglats av missbruk och/eller konflikter kan det, att det ofta var den egna barndomsfamiljen och den egna mamman som utgjorde det största stödet då den unga själv fick barn, ses som ett av studiens intressantaste resultat.</p> <p>Resultatet visade att det bland de unga föräldrarna fanns en stark målmedvetenhet och en stor vilja att ha ett liv utan missbruk och våld. Alla önskade ett liv där de har en utbildning och ett arbete, en bostad och ett tryggt parförhållande och att deras barn skulle få en så normal uppväxt som möjligt.</p> <p>Därutöver visar forskningen att unga föräldrar inom barnskyddets eftervård har ett behov av stöd med låg tröskel. Bland föräldrarna fanns det en stark tilltro till rådgivningen och en vilja att träffa andra som befinner sig i samma situation.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Tonårsföräldraskap, eftervård, barnskydd, socialt stöd, fenomenologi, narrativ metod		

INNEHÅLL

1 Inledning	1
2 Forskningens handlingsmiljö	3
2.1 Placerade unga i Finland	3
2.2 Barnskyddets eftervård	5
2.3 Tonårsgravitet och -föräldraskap i Finland	6
3 Forskningens syfte och målsättning	8
3.1 Forskningsfrågor	8
4 Tidigare forskning	9
4.1 Gravitet och tidigt föräldraskap bland unga som varit placerade	13
4.2 Faktorer som inverkar på förekomsten av tidigt föräldraskap bland placerade unga	14
4.3 Tidigt föräldraskap – en möjlighet till förändring för placerade unga?	16
5 Socialt stöd	18
5.1 Tre perspektiv på socialt stöd	19
5.2 Socialt stöd och makt	21
6 Forskningsprocessen och insamling av material	23
6.1 Datainsamlingsprocessen	23
7 Metod och analys	26
7.1 Ett fenomenologiskt perspektiv	26
7.2 Att forska i narrativ	28
7.2.1 Livsberättelsen	30
7.3 Analysprocessen	31
8 Etiska överväganden	34
8.1 Att forska i ett känsligt ämne	35
9 Resultat	37
9.1 Katariina	38
9.1.1 Uppväxt	38
9.1.2 Att bli förälder	40
9.1.3 Socialt stöd	42
9.2 Timo	45
9.2.1 Uppväxt	45
9.2.2 Att bli förälder	46
9.2.3 Socialt stöd	47
9.3 Veera	49

9.3.1 Uppväxt	49
9.3.2 Att bli förälder	50
9.3.3 Socialt stöd	52
9.4 Hilla	54
9.4.1 Uppväxt	54
9.4.2 Att bli förälder	55
9.4.3 Socialt stöd	56
9.5 Suvi	58
9.5.1 Uppväxt	58
9.5.2 Att bli förälder	59
9.5.3 Socialt stöd	62
10 Diskussion	64
10.1 De ungas bakgrund	66
10.2 Att bli förälder	67
10.3 Familjen – Det största stödet	68
10.4 En positiv inställning till att ta emot stöd och hjälp	69
10.5 En stark framtidstro trots känslor av rädsla	71
11 Avslutning	72
Källor	73

Bilagor;

Bilaga 1 Följebrev (på finska)

Bilaga 2 Informerat samtycke (på finska)

Bilaga 3 Intervjuguide (på finska)

Bilaga 4 Analysverktyg

1 Inledning

Hösten 2016 gjorde jag tillsammans med Fredrika Kuuskoski en praktikforskning där vi intervjuade unga vuxna på en eftervårdsenhet i huvudstadsregionen. Dessa unga hade alla varit placerade under sin uppväxt, antingen för en kortare eller längre period.

Praktikforskningen handlade om de ungas behov av stöd i övergången till ett vuxet liv samt om deras syn på hur man kunde utveckla eftervårdsverksamheten. (Sivelä & Kuuskoski 2016.) Under intervjuerna gled samtalen även in på de ungas framtidsplaner, och då var det några som berättade att de gärna ville ha egna barn redan i ett tidigt skede. Två flickor, som tog upp ämnet, hade själva blivit omhändertagna som barn och varit med om både svåra och traumatiska upplevelser. Den ena flickan sade att hon alltid vetat att hon vill ha flera barn och jobba som barnskötare på ett daghem när hon blir vuxen. Den andra sade att hon gärna ville ha barn i ett tidigt skede och att hon själv ville vara på ett annat sätt som förälder, jämfört med hur hennes egna föräldrar varit. Även om dessa flickor inte själva hade barn, väckte detta ett intresse hos mig. Jag satte mig in i ämnet och började förstå att tonårsgraviditeter och -föräldraskap är ett fenomen som är betydligt allmännare bland unga som varit placerade, jämfört med jämgamla inom majoritetsbefolkningen.

I den här studien undersöker jag erfarenheter av tidigt föräldraskap bland unga inom barnskyddets eftervård genom fem unga vuxna föräldrars berättelser. Genom att granska dessa berättelser strävar jag efter att få kunskap om de unga föräldrarnas tankar om sin bakgrund, sitt föräldrablivande och sina erfarenheter av socialt stöd. Min strävan är att skapa en förståelse hur de uppfattar sin situation i ett samhälle där föräldraskap är något som blir aktuellt för många i ett allt senare skede.

Jag har valt att närma mig forskningsämnet genom att granska de ungas livsberättelser. Forskningen styrs av ett fenomenologiskt perspektiv, och det är därmed de ungas egna upplevelser och erfarenheter som är i fokus. Forskningsmaterialet är analyserat med narrativ metod.

I kapitel 2 redogör jag kort för vad barnskyddets eftervård är samt för målgruppen i studien. Forskningens syfte, målsättning samt forskningsfrågorna presenteras i kapitel 3.

I kapitel 4 tar jag upp tidigare forskning gällande graviditet och föräldraskap både bland unga överlag och bland unga som varit klienter inom barnskyddet. I kapitel 5 redogör jag för begreppet socialt stöd, som utgör den teoretiska referensramen i forskningen. Därefter, i kapitel 6, presenteras forskningsprocessen samt hur jag gått tillväga när jag samlat in forskningsmaterialet. I kapitel 7 presenteras det fenomenologiska perspektivet och den narrativa forskningsmetoden. Eftersom forskningsämnet är av en känslig art, har etiska överväganden en central roll i studien; om detta skriver jag i kapitel 8. Forskningens resultat och analys behandlas i kapitel 9. I kapitel 10 sammanfattar jag forskningens resultat i en diskussion och i det avslutande kapitlet, kapitel 11, tar jag upp egna tankar kring forskningsprocessen samt utvecklingsförslag.

2 Forskningens handlingsmiljö

Under år 2016 var 17 330 barn och unga i Finland (1,4% av alla 0–17 åringar) placerade utanför hemmet, antingen för en kortare eller för en mer långvarig period. Av de placerade barnen var 10 424 barn omhändertagna (1% av alla 0–17 åringar).

(Barnskydd 2016. FOS. THL 23.11.2017.) Då ett barn omhändertas är det organet som ansvarar för socialvården som tar över ansvaret för vårdsnaden och omsorgen av barnet (Barnskyddslagen 417/ 2007, 45 §).

År 2016 blev 3529 barn brådskande placerade. Av dessa var antalet 15 -åringar störst. En brådskande placering leder inte alltid till att barnet omhändertas, ifall det anses tillräckligt kan barnet och familjen istället stödjas genom tjänster inom barnskyddets öppenvård. Barnskyddets eftervård, som är en del av öppenvården, är avsedd för unga som tidigare varit placerade eller omhändertagna. Antalet barn och unga som var klienter inom barnskyddets eftervård var 7 802 år 2016, och av dessa var majoriteten (85,8%) unga som fyllt 18 år. (Barnskydd 2016. FOS. THL 23.11.2017.)

2.1 Placerade unga i Finland

I Finland har antalet barn som blir omhändertagna ökat märkbart de senaste åren. En orsak som förklarar ökningen är att antalet tonåringar som blir placerade är betydligt större än tidigare. Det har skett en ökning inom denna grupp under hela 2000 -talet, speciellt bland unga som närmar sig myndighetsåldern. År 2016 hade 3% av alla 16- och 17-åringarna i Finland varit omhändertagna. (Lastensuojelu SVT. THL. 31.12.2016.)

I ungdomsbarometern 2015 framkom det att ofta förekommande problem bland unga som blir placerade i tonåren är missbruk, kriminellt beteende, att den unga inte går i skola och inte lever enligt allmänna normer och förordningar. Bland pojkar är det vanligt med neuropsykiatriska problem och våldsamt beteende. Bland flickor är ångest, depression, ätstörningar och självskadebeteende ofta förekommande. I de placerade ungas familjer har föräldrarna ofta problem med missbruk och den mentala hälsan. Placerade barn har också ofta vuxit upp i familjer där föräldrarna är skilda. Problem

med uppfostran, föräldrarnas utmattning, gräl med barnen och gräl mellan föräldrar gällande uppfostran av barnet/-en är allmänna inom denna målgrupp. I skilsmässofamiljer är vårdnadstvister och gräl gällande omvårdnad av barnet och byte av bostadsort vanliga. Även ekonomiska problem är mer allmänna i familjer där barnet/barnen är klienter inom barnskyddet. (Pekkarinen 2016, 166, 171.)

Av respondenterna som deltagit i den här forskningen hade endast en blivit placerad för en längre tid före 12-års ålder. Denna respondent var också den enda som berättade att orsaken till den tidiga placeringen endast var beroende av hemförhållandena. De övriga respondenterna, som placerades i ett senare skede, berättade att orsaken till placeringen var en följd av både hemförhållandena och ett eget problematiskt beteende.

Till exempel Elina Pekkarinen menar att det ökade antalet placeringar bland tonåringar kan förklaras som en följd av både strukturella och relationella förändringar i samhället. Det gjordes stora nedskärningar i de förebyggande social- och hälsovårdstjänsterna i samband med recessionen under 1990-talet, och dessa följder syns nu.

Nedskärningarna berörde bland annat den öppna dagvården och lekparksverksamheten, skolans elevvård och klubbverksamhet, familjerådgivningen, föräldrars missbruks- och mentalvårdstjänster samt det kommunala ungdoms- och fritidsarbetet. Det att problemen inom familjerna ökat kan även förklaras med ett ökat antal skilsmässor, en ökad alkoholkonsumtion bland mammor samt en allmän ökning av missbruk och blandmissbruk och mentala problem. (Pekkarinen 24.1.2018.) Resultaten i Ungdomsbarometern 2015 visade att speciellt konflikterna inom familjerna var ett framträdande tema i de placerade ungdomarnas svar (Pekkarinen 2016, 174).

Förutom de strukturella och relationella förändringarna är en orsak till att barn och unga placeras i ett allt senare skede ekonomisk. En omhändertagning av ett barn eller en ungdom är ett dyrt ingrepp, och ifall det är möjligt att lösa problemen genom insatser inom öppenvården, är det en stor inbesparing för kommunen. I vissa kommuner händer det att man av ekonomiska skäl väljer att omhänderta barn ytterst sällan, vilket kan vara en allvarlig risk för barns, ungdomars och familjers välmående och rätt till att ta emot tjänster (Lastensuojelun käsikirja, THL).

I THL:s nationella kohortundersökning 1987 (Ristikari et al. 2016) framkommer det tydligt vilken inverkan en placering utanför hemmet har på en individ. I kohortundersökningen har man genom flera olika registeruppgifter följt upp bl.a. fysisk och psykisk hälsa, brottslighet, utkomst och övergång till utbildning och arbetsliv bland unga födda under detta år (Ristikari et al. 2016, 5). Studiens resultat visar att unga vuxna som varit placerade i större utsträckning ansökte om utkomststöd, använde medicin för psykiska ohälsa och oftare var intagna för psykiatrisk vård, jämfört med icke-placerade unga vuxna. De som varit placerade hade en lägre utbildningsnivå och saknade ofta andra stadiets eller högre utbildning. Kohortundersökningen visade också att unga som varit placerade oftare blev föräldrar i ett tidigt skede jämfört med icke-placerade unga vuxna. Det dystyraste av forskningsresultaten var att en förtidig död orsakad av missbruk, olycka, våld eller självmord var betydligt vanligare bland unga vuxna som varit placerade. Resultatet visade att dessa skillnader betonades när man jämförde placerade unga med varandra utgående från tidpunkten då de blivit placerade. Unga, som placerats vid 12-års ålder eller senare, hade sämre förutsättningar jämfört med unga som placerats före 12-års ålder. (Ristikari et al. 2016, 102.)

2.2 Barnskyddets eftervård

Barnskyddets eftervård (fi. jälkihuolto, eng. after care) är den sista delen av den finländska lagstadgade barnskyddsprocessen. Enligt barnskyddslagen skall eftervård ordnas som en stödåtgärd inom öppenvården om en placering varat minst ett halvt år utan avbrott och berört enbart barnet. Rätten till eftervård upphör då fem år har förflutit sedan barnet eller den unga varit placerad, eller senast vid 21 års ålder. Enligt barnskyddslagen kan eftervård också ordnas för “en annan än en sådan ung person som enligt 1 mom. varit klient inom barnskyddet”. (Barnskyddslagen 417/ 2007, 75 §.)

Det är kommunens skyldighet att ordna eftervård, och i praktiken går det ut på att en socialarbetare tillsammans med den unga och dess nätverk bygger upp en helhet av tjänster och service. Tanken är att servicen och tjänsterna skall stöda den unga på bästa möjliga sätt i övergången till ett vuxet liv (Barnskyddslagen 417/2007, 76 §). Stödet kan t.ex. bestå av att den unga får hjälp med att hitta bostad, påbörja och klara av studier,

arbete eller praktik. Eftervården erbjuder även ekonomiskt stöd till boende, utbildning och andra utgifter som har att göra med den ungas övergång till ett självständigt liv. Även om eftervården är lagstadgad och det finns nationella handböcker och direktiv för hur eftervården skall se ut, finns det stora skillnader i hur den förverkligas i kommunerna i Finland. I största delen av kommunerna används inte alla stöd- och serviceformer för eftervården som nämns i barnskyddslagen. (Pukkio & Hoikkala 2016, 17–18.)

2.3 Tonårsgraviditet och -föräldraskap i Finland

I Finland har medelåldern bland förstföderskor stigit sedan 1970-talet och 2015 var den närmare 29 år. Antalet individer som blir gravida och föräldrar i tonåren är lågt, år 2015 var knappt 2 % av alla förstföderskor yngre än 20 år (Perinatalstatistik 2015 2016, 1). Det här betyder att det bland 15–19 år gamla kvinnor var 9 av tusen jämgamla som födde ett barn år 2015. Den motsvarande siffran bland 20–24 år gamla kvinnor var 60. Av andelen tonårsgraviditeter var 90 % oplanerade. (Halonen & Apter 2010, 881.)

Det har visat sig att det är flera faktorer som påverkar tidpunkten för när man får sitt första barn. Den socioekonomiska ställningen och utbildningsnivån är två centrala områden som inverkar på åldern för “förstagångsföräldrar” både för kvinnor och män. För kvinnor, vars högsta utbildning är grundskola, är medelåldern 23 år medan kvinnor med en högre högskoleexamen i medeltal är 32 år gamla då de får sitt första barn. Detta utgör en skillnad på 10 år. För män har utbildningsnivån en mindre inverkan på åldern för när man fick sitt första barn; utbildningsnivån ledde till en skillnad på 5 år. Även bostadsorten påverkar tidpunkten för när man får sitt första barn. Individer som bor på landsbygden blir föräldrar i ett tidigare skede jämfört med jämgamla som är bosatta i städer. (Familjebarometern 2017, 52.)

Tonårsgraviditeter och -föräldraskap har inte haft en så stor plats i den finländska samhällsdebatten, kanske just på grund av att det är ett ganska marginellt fenomen. Då man behandlat föräldraskap och familjeliv har fokus snarare varit på att granska orsaker till att en så stor del unga vuxna väljer att skjuta upp föräldraskapet till ett allt

senare skede i livet. I Finland har fertiliteten sjunkit sedan 2011, och det senaste åren har media och politiker ofta lyft fram en oro över detta. (Familjebarometern 2017, 9–18; Yle 7.7.2017.)

Enligt Befolkningscentralens Familjebarometer 2017 är det försiktiga förhållningssättet till familjebildning en följd av många omständigheter varav en är den ekonomiska recessionen. Resultaten i Familjebarometern 2017 visade att det förutom det försiktiga förhållningssättet till barnafödandet råder en allmän kulturell uppfattning om att man skall ha “gjort allt” och att “allt skall vara färdigt” innan man bildar familj. Många som deltog i studien upplevde att man gärna skall ha en utbildning, en fast tjänst, ett stabilt parförhållande och uppnått en viss mognad innan man får barn. För många uppfattades det att man blir förälder som ung eller i ett skede när man ännu studerar som någonting negativt, och förknippades ofta med att graviditeten inte var planerad. En oplanerad graviditet var något som väckte förundran och misstankar, och bland många ansågs vara ett tecken på att den unga inte var tillräckligt mogen för att bli förälder. Bland svaren framkom det att den *rätta tidpunkten* ansågs vara mest avgörande när det gällde tidpunkten för familjebildning och att livssituationen ansågs vara viktigare än åldern. (Familjebarometern 2017, 59–64.)

Denna allmänna kulturella uppfattning gällande föräldrablivandet ställer dem som blir gravida och föräldrar i ett tidigt skede i en utmanande position. De har varken en ekonomisk stabilitet eller “upplevt allt” och skall vara föräldrar och leva i ett samhälle där tidigt föräldraskap bland många väcker misstankar och förundran.

3 Forskningens syfte och målsättning

Syftet med denna pro gradu-avhandling är att få mer kunskap om erfarenheter och upplevelser av tidigt föräldraskap och socialt stöd bland unga inom barnskyddets eftervård. Detta görs genom att granska fem unga föräldrars berättelser om sin uppväxt, sitt föräldraskap samt om sina upplevelser av socialt stöd.

Målsättningen är att forskningen skall bidra till en ökad förståelse för hur omständigheterna och förutsättningarna kan se ut hos unga föräldrar som har en bakgrund inom barnskyddet. Min förhoppning är att forskningen även skall bidra till att känna igen behov hos ifrågavarande grupp, som det för tillfället finns relativt lite kunskap om (Stein 2012, 133; Chase et al. 2009, 9).

3.1 Forskningsfrågor

Studiens syfte och målsättning stöds av följande forskningsfrågor:

- 1. Hur beskriver unga föräldrar inom barnskyddets eftervård sin bakgrund?*
- 2. Hur beskriver de övergången till att bli förälder?*
- 3. Hurdana upplevelser har de av socialt stöd eller brist på socialt stöd?*

Genom att få kunskap om respondenternas bakgrund upplever jag att jag lättare kunnat förstå sambanden mellan olika händelser som respondenterna varit med om, och hur olika upplevelser påverkat det egna föräldraskapet samt behovet av, tillgång eller inställning till socialt stöd. Jag tror också att det skulle ha varit svårt att förstå respondenternas förhållningssätt till sitt föräldraskap, deras nuvarande situation och inställningen till socialt stöd ifall jag inte kände till deras erfarenheter från när de själva var barn och unga. Under intervjusituationerna visade det sig också att respondenternas berättelser om egna barndomsupplevelser på ett naturligt sätt blandades med berättelser om det egna föräldraskapet och föräldraskapet.

4 Tidigare forskning

I Finland har det forskats i tidigt föräldraskap inom flera olika vetenskaper, bl.a. inom pedagogik, medicin, socialpsykologi och socialt arbete. Tidigt föräldraskap behandlas t.ex. i Eila Hirvonens (2000) och Minna Kelhäs (2009) doktorsavhandlingar och i Jonna Rajamäkis (2006), Maiju Gustavssons (2013) och Terhi Peltokorpis (2016) pro gradu -avhandlingar. Eila Hirvonens doktorsavhandling är en etnografisk studie som behandlar graviditet, livssituation och föräldraskap och rådgivningsbesök bland under 18 år gamla mammor ur mammornas egna perspektiv (Hirvonen 2000, 5). Minna Kelhäs studie behandlar ålderns betydelse för moderskapet ur ett samhälleligt perspektiv och intresserar sig för hur mammor i olika åldrar talar om sitt föräldraskap som en del av livets gång (Kelhä 2009, 2).

I Hirvonens (2000) doktorsavhandling kom det fram att valet att låta sin graviditet fortgå var ett moraliskt beslut som fattades av de unga kvinnorna själva. De unga mödrarna hade överlag en bra men ekonomiskt sett utmanande livssituation. De upplevde att deras unga ålder var ett större bekymmer för deras omgivning än för dem själva. Åldern var också något som upplevdes som implicit närvarande överallt där de rörde sig eller utträttade ärenden. Hirvonens forskningsresultat visade även att de unga mödrarna ofta hade en modell av tidigt föräldraskap i sin närkrets genom sin egen mamma eller genom en äldre syster. Detta utgjorde en modell för moderskap vid ung ålder och för hur man gör för att klara av det. Ändå var de unga mödrarna försiktiga under rådgivningsbesök; de talade lite om sin egen situation och ställde sällan några frågor. De ville visa sig som mer kunniga och bättre vetande än sina jämgamla för att inte ge ett intryck av inkompetens. Enligt resultatet klarade de unga föräldrarna av föräldraskapet men hade ett behov av stöd från omgivningen. Den egna mamman, syskonen och vännerna utgjorde det största stödet. (Hirvonen 2000, 5).

I Minna Kelhäs studie (2009) intervjuades både kvinnor som fått barn före 20 års ålder och kvinnor som var kring 40 år gamla då de blev föräldrar. Enligt resultatet såg alla mammor, både de unga och äldre, sin ålder som en resurs för sitt moderskap. De unga mammorna var medvetna om den kritik som ofta riktas mot dem men tyckte att de inte hade något behov av att förklara sitt val att bli förälder i ett tidigt skede. Det att de byggt upp sitt liv enligt en ordning som är mot normen upplevde de främst som någonting

positivt. De upplevde att föräldraskapet gav dem ett meningsfullt innehåll i livet och tid att fundera på olika utbildningsalternativ. I de unga mammornas svar betonades moderskapets naturlighet och en vanlig kommentar var “att de alltid velat ha barn”. De såg föräldraskapet som en självklar händelse på vägen till ett vuxet liv och tyckte att en ung ålder och föräldraskap var en bra kombination. Resultatet visade ändå en viss motstridighet då de unga föräldrarna samtidigt sade att de ifall de fick välja om, skulle vänta med att skaffa barn tills de hade ett yrke. (Kelhä 2009, 40, 49–51.)

Enligt de unga mammorna i Kelhäs studie är pratet om “sossuammor”, som föder barn i tonåren och sedan skaffar sin försörjning från socialbyrån, för generaliserande. Samtidigt var det ändå inte helt främmande för någon av respondenterna att be om ekonomisk hjälp från socialbyrån (Kelhä 2009, 50). Många önskade att samhället skulle stödja unga föräldrar på ett bättre sätt bl.a. genom högre moderskapspenning och hemvårdsstöd samt militärunderstöd till pappor som är i armén och har små barn. (Kelhä 2009, 52.)

När de gällde myndighetskontakter var en allmän önskan bland de unga mammorna att de främst skulle bli bemötta som individer och inte som representanter för unga mammor, som förväntades ha problem med sitt moderskap. Alla betonade att de önskade sig ett “helt vanligt liv” i framtiden. De önskade sig en livskamrat eller att de skulle gifta sig med sin nuvarande partner, fler barn, körkort, ett egna hemshus och det att deras barn skulle ha en bra barndom. Alla respondenter sade att de ville studera och ha en arbetsplats i framtiden. (Kelhä 2009, 52.)

I Jonna Rajamäkis (2006) pro gradu-avhandling ligger fokus på hur sju unga mammor upplever sin världs- och självbild och hur den förändrades i och med graviditeten och föräldraskapet. Maiju Gustavsson (2013) granskar i sin tur hur sju unga mammor upplever att det går att kombinera ungdomstid med föräldraskap. Terhi Peltokorpi (2016) har studerat Tyttöjen Talos stödgruppsverksamhet för unga mammor och intresserat sig för hur unga mammor bemästrar vardagen och vilket stöd de har av verksamheten.

Resultatet i Jonna Rajamäkis (2006) och Terhi Peltokorpis (2016, 112) avhandling visade att de unga mammorna upplevde att hälsovårdspersonal hade förhållit sig tveksamt eller osakligt till den ungas förmåga att fungera som förälder och att det inte var ovanligt med förslag om abort och adoption. De unga mammorna hade känt sig ångestfyllda pga. vårdpersonalens förhållningssätt och upplevde förslag om abort som förolämpande. Respondenterna i Rajamäkis studie berättade att de också väntat länge med att tala om graviditeten för lärare och övrig personal på skolan och att de gjort det endast i det skede då de var tvungna. Gemensamt för föräldrarna som deltog i Rajamäkis studie var att alla hade haft ett stort stöd i sin egen mamma som också hade blivit förälder i ett tidigt skede. Alla unga uppskattade utbildning och hade planer på att avlägga någon form av examen i framtiden. (Rajamäki 2006, 83–85.)

Även de unga mödrarna som deltog i Maiju Gustavssons (2013) pro gradu-avhandling såg inte att ett tidigt föräldraskap var ett hinder för att skaffa sig en hög utbildning eller en position i arbetslivet i framtiden. Föräldrarna som deltog i studien ifrågasatte normen om att man måste ha ett "färdigt liv" med utbildning och fast anställning innan man kunde bli förälder. De undrade varför en alternativ ordning sågs som så problematisk i omgivningens ögon. Samtidigt kom det fram att de unga kände att de hade ett stort behov av stöd och ett fungerande nätverk. I sin avhandling lyfter Gustavsson fram att unga mödrar bör få stöd i att hitta en passande utbildning eller ett arbete som de trivs med då moderskaps- och föräldraledigheten tar slut. (Gustavsson 2013, 53–55.)

Gustavssons (2013) studie visade att de unga mammornas utmaningar motsvarade mödrars utmaningar i allmänhet och att åldern i sig upplevdes inte som ett hinder för ett gott föräldraskap. Moderskapet upplevdes istället som någonting som gjorde den unga "mer vuxen". En viktig påverkande faktor för ett så kallat lyckat föräldraskap var hur stor förändringen från *ung* till *mamma och ung* var. Föräldraskapet kunde upplevas som en börda, och det kunde finnas en stark längtan efter ett fritt liv i situationer där den unga inte kände sig färdig för föräldraskapet. (Gustavsson 2013, 53–54.)

Mammorna som intervjuades i Terhi Peltokorpis (2016) pro gradu-avhandling kände att de pga. sin unga ålder skilde sig mycket från andra mammor. Därför hade många t.ex. avbrutit familjeförberedningskursen på rådgivningen och valde att inte delta i verksamhet där de skulle sticka ur mängden. Moderskapet hade samtidigt inneburit att

de mist många vänner då deras vardag såg så annorlunda ut jämfört med dem som var jämngamla. (Peltokorpi 2016, 113–114.) Genom Tyttöjen Talos stödgruppsverksamhet upplevde de att de kunde vara sig själva, fick bekräftelse och nya vänner som befann sig i samma livssituation (Ibid., 119–120). Gruppverksamheten hjälpte dem också att strukturera den nya, ofta utmanande, vardagen med barnet. De upplevde också att de fick konkreta tips och råd och att diskussionerna med de andra mammorna stödde dem och hjälpte dem att bemästra vardagen (Peltokorpi 2016, 121–122).

I Peltokorpis studie kom det fram att över hälften av respondenterna hade tvekat med att ta kontakt med handledarna och delta i stödgruppsverksamhet. Många hade känt sig osäkra över sina sociala färdigheter för att delta i gruppverksamhet, speciellt ifall de inte kände någon i gruppen sedan tidigare. Flera berättade att de haft ett fördomsfullt förhållande till verksamheten och till de andra mammorna och att de var rädda för att stämplas som tonårsmammor ifall de deltog i gruppen. (Peltokorpi 2016, 113.)

Också Miila Halonen och Dan Apter (2010) behandlar utmaningarna med att få barn som tonåring. I sin statistikbaserade artikel lyfter de fram att tonårsgraviteter och -föräldraskap överlag ofta präglas av en sämre socioekonomisk situation, missbruk och ett otillräckligt socialt stöd. Man har länge förklarat unga mödrars och deras barns problem som beroende av mammans unga ålder och först senare istället börjat tolka dessa problem som orsakade av flera olika socioekonomiska faktorer. Enligt Halonen och Apter förekommer tonårsgraviteter och föräldraskap oftare bland unga vars mammor själva varit i tonåren när de fötts, bland klienter inom socialvården, bland unga som har betydande skolsvårigheter och bland unga som bor ensamma eller tillsammans med vänner. (Halonen & Apter 2010, 881–883.)

Halonen och Apter menar att unga som bestämmer sig för att fortsätta sin graviditet och föda barnet, ofta är personer som är i behov av mer stöd än de som väljer att avbryta sin graviditet. Enligt dem krävs det ett starkt socialt stöd för att en graviditet och ett föräldraskap i tonåren skall bli en positiv upplevelse för den unga och leda till en högre självuppskattning. Stödet är avgörande eftersom det hjälper den unga att klara av negativa motgångar och ger den unga en möjlighet att utvecklas psykologiskt. Den ungas egen mammas stöd är möjligtvis det viktigaste, men även det stöd som barnets pappa ger korrelerar med den ungas mammas upplevelse av föräldraskapet och av sin

förmåga att vara mamma. (Ibid., 884–885.)

4.1 Gravitet och tidigt föräldraskap bland unga som varit placerade

Eftersom tonårsföräldraskap oftare förekommer bland individer som befinner sig i en socioekonomiskt svagare position än genomsnittet (Halonen & Apter 2010, 881–883; Vinnerljung et al. 2006, 100) är det inte överraskande att det finns fler som blir föräldrar i tonåren bland unga som varit eller är klienter inom barnskyddet, jämfört med majoritetsbefolkningen. Trots detta har orsakerna bakom tidigt föräldraskap bland unga som varit placerade tillsvidare varit ett relativt ouppmärksammat område inom den inhemska forskningen. Internationellt sett har det varit fler som intresserat sig för ämnet (t.ex. Höjer & Sjöblom 2011; Vinnerljung et al. 2006; Sallnäs & Vinnerljung 2009; Chase et al. 2006; Mendes & Moslehuddin 2006; Everson-Hock 2011).

Det att gravitet och föräldraskap bland unga inom barnskyddets eftervård är ett relativt allmänt fenomen också i Finland är ändå någonting som blir bekräftat i resultatet av Sari Eriksson och Riikka Karppinens (2016) pro gradu-avhandling. I sin kvantitativa studie granskade de sammanlagt 600 individer (306 flickor och 294 pojkar) som varit klienter inom Helsingfors stads eftervård 2013–2015, genom dokument i olika databaser (ibid., 80). De samlade in information om flera olika ämnesområden, varav ett var antalet unga som varit gravida eller/och blivit föräldrar under tiden de varit klienter inom eftervården. Av flickorna hade 41% varit gravida och 22% hade avbrutit en gravitet, vilket är en stor andel jämfört med antalet graviditeter i samma åldersgrupp bland majoritetsbefolkningen. Eriksson och Karppinen lyfter fram att det pga. det stora antalet graviditeter skulle finnas skäl att fästa uppmärksamhet vid de ungas sexual hälsa, som var ett område som uppmärksammades dåligt i dokumentationen. (Ibid., 85–86.)

Av de 600 unga vars dokument undersöktes var det 14% (84 unga) som hade egna barn då eftervården tog slut (vid 21 års ålder). Av flickorna var det 20% och av pojkarna 8% som blivit föräldrar. Resultatet visade att 5% av de unga föräldrarnas barn var klienter inom barnskyddet och av dessa var 0,5% omhändertagna. Enligt Eriksson och Karppinen tyder dessa siffror på att samhället mött de unga föräldrarnas behov av stöd på ett bra sätt. (ibid., 85–86.)

I avhandlingen studerades också vilket stöd de unga, inte bara föräldrarna utan alla 600 vars dokument granskades, fick av sin biologiska familj och släkt. Resultatet visade att stödet från den biologiska familjen ofta saknades eller var knappt. Karppinen och Eriksson hävdar att det här förstärker bilden av att unga inom eftervården överlag har ett svagt socialt nätverk, vilket ofta kommer fram i både inhemsk och i internationell forskning. (Eriksson & Karppinen 2016, 105; Känkänen & Laaksonen 2006; Stein, 2008; Mendes & Moslehuddin 2006; Törrönen & Vauhkonen 2012; Højer & Sjöblom 2010). Tidigare forskning visar att stödjande av den ungas biologiska familjeförhållanden och andra trygga sociala kontakter är av en avgörande betydelse för den ungas välmående (Stein 2006, 2008; Mendes & Moslehuddin 2006; Coyle & Pinkerton 2012).

Både inom forskningen och i samhällsdebatten lyfts tonårsgraviditet och föräldraskap ofta fram som en risk, eller rent av ett socialt problem och något som bör förhindras. När det gäller graviditet och föräldraskap bland unga som varit placerade lade jag märke till att forskningen är aningen delad. I resultaten i kvantitativa studier blir riskerna och de svaga förutsättningarna och framtidsutsikterna ofta betonade (Apter & Halonen 2010), medan det i kvalitativa studier lyfts fram att tidigt föräldraskap också kan ses som en positiv händelse för den unga (Højer & Sjöblom 2011; Chase et al. 2006).

4.2 Faktorer som inverkar på förekomsten av tidigt föräldraskap bland placerade unga

Bo Vinnerljung, Eva Franzén och Maria Danielsson (2006) lyfter i sin i Sverige genomförda kohortstudie fram vilka bakgrundsfaktorer som inverkar på förekomsten av tonårsföräldraskap bland unga inom barnskyddet. Det som gör studien speciellt intressant är att forskarna tog i beaktande vilken inverkan olika typer av barnskyddsinsatser hade på oddsen att bli förälder. Faktorer som granskades var bland annat längden på interventionerna och den juridiska orsaken till interventionerna. Även tidpunkten för insatsen och föräldrarnas bakgrund togs i beaktande i studien. Man granskade också vilka oddsen var för att klienter inom barnskyddet skulle bli föräldrar som tonåringar, jämfört med unga som inte var klienter inom barnskyddet men som levde under motsvarande socioekonomiska och demografiska förhållanden.

Resultatet visade att tonårsföräldrar, som var klienter inom barnskyddet, hade föräldrar som hade en betydligt sämre socioekonomisk situation jämfört med majoritetsbefolkningen. Föräldrarna hade ofta också själva blivit föräldrar i tonåren. När det gäller "ärftheten" av tonårsföräldraskap bland kvinnor, visade den sig vara betydligt starkare hos flickor som blivit klienter inom barnskyddet i tonåren (21–27 %) jämfört med flickor inom majoritetsbefolkningen som hade en mamma som fått barn i tonåren (7 %). Resultaten bland pojkarna var i samma linje. (Ibid., 97–106.) Övriga bakgrundsfaktorer som var kopplade till risken för tonårsföräldraskap och som även oftare förekom bland klienter inom barnskyddet, var ifall individen hade en historia av aggressivitet och asocialt beteende i tonåren, inte gick i skola, ifall det funnits en avsaknad av ett varmt och engagerat föräldraskap i barndomshemmet och ifall individen hade varit med om sexuella övergrepp. (Vinnerljung et al. 2007, 99.)

Studien visade att det fanns en betydligt större möjlighet att både flickor och pojkar blir föräldrar i tonåren ifall de blivit klienter inom barnskyddet som tonåringar, jämfört med om de blev det som barn. (Vinnerljung et al. 2006, 109, 111.) Vinnerljung, Franzén och Danielsson hävdar därmed att unga som är klienter inom barnskyddet och blivit placerade som tonåringar bör uppfattas som en riskgrupp, när det gäller tonårsföräldraskap. Också de hävdar att det finns ett stort behov av att öka tillgången till sexual- och preventivmedelsrådgivning för placerade och omhändertagna ungdomar som samhället ansvarar för (Sallnäs & Vinnerljung 2009, 43; Vinnerljung et al. 2006, 111).

Marie Sallnäs och Bo Vinnerljungs (2009) svenska uppföljningsstudie hade liknande resultat. Därtill kom det i deras studie fram en tydlig skillnad när man jämförde unga som placerats pga. beteendeproblem och de som placerats som en följd av andra orsaker. Resultatet visade att de flickor som enligt studien hade beteendeproblem som orsak för placering, hade en betydligt större sannolikhet för att bli föräldrar i tonåren (26,9 %) jämfört med flickor som varit placerade pga. andra orsaker (16 %) (ibid. 36). Jag uppfattar ändå inte denna indelning mellan unga med beteendeproblem och unga utan beteendeproblem som helt oproblematiske, eftersom den ungas beteendeproblem kanske också kan ses som att de hänger ihop med eller är en följd av problematiska omständigheter som inte är orsakade av den unga själv.

Resultaten från dessa svenska registerstudier visar därmed att oddsen att bli förälder i tonåren är större ifall placeringen skett i ett senare skede, då den unga varit i tonåren (Vinnerljung et al. 2006), och ifall den unga blivit placerad pga. beteendeproblem (Sallnäs & Vinnerljung 2009). Både Karppinen och Erikssons studie (2016) och Vinnerljung et al. (2006) lyfter båda fram att det borde fästas större uppmärksamhet vid dessa ungas sexualhälsa.

4.3 Tidigt föräldraskap – en möjlighet till förändring för placerade unga?

Ingrid Höjers och Yvonne Sjöbloms (2011) kvalitativa intervjustudie med unga inom eftervården i Sverige visade ett annat slags resultat. I deras studie framkom det att planen på att bilda egen familj viktig för många och att de som fått barn i ett tidigt skede såg föräldraskapet som en positiv vändpunkt i sina liv. Enligt dem medförde föräldraskapet att de hade fått en förankring i en familj. De beskrev det som att de genom att få ta hand om sitt barn fick en känsla av tillhörighet och kompetens (Höjer & Sjöblom 2011, 31–32). Att hitta en egen livspartner, som utgjorde ett stöd för den unga, hade varit en viktig och skyddande faktor, som även hade hjälpt den unga att ta avstånd från sin ursprungliga familj. Höjer och Sjöbloms studie visade att det för dessa ungdomar ändå var en svår balansgång mellan att bygga upp nya stödjande strukturer och att återknyta till sina biologiska familjer. (Ibid., 36.)

Elaine Chase, Claire Maxwell, Abigail Knight och Peter Aggletons (2006) forskning om graviditet och föräldraskap bland unga inom barnskyddets foster- eller eftervård i England visade också att föräldraskapet blev en positiv upplevelse för de flesta. Enligt studien påverkade de ungas egna erfarenheter både före och under omhändertagningen eller placeringen både beslutet att fortgå med graviditeten och inställningen till att ta emot service (ibid., 440). Många unga föräldrar som deltog i studien beskrev att föräldraskapet hade haft en lugnande inverkan på deras liv, gjort dem mognare och att de hade fått ett större fokus på livet. Viljan att skapa ett hem för sitt barn och att göra upp planer för framtiden hade också ökat. Samtidigt kände sig många förkrossade av ansvaret och de nya kraven som ställdes på dem. (Chase et al. 2006, 443.)

Studien visade också att de föräldrar som hade tidigare erfarenheter av att inte ha fått stöd från sociala myndigheter kände misstro till dessa och antog en "jag gör det själv"-attityd när de blev gravida, vilket ledde till att de inte bad om hjälp eller stöd, även om de hade haft behov av det (Chase et al. 2006, 447). En annan orsak till att inte tala om t.ex. depression efter förlossningen var att man var rädd för att det egna barnet skulle omhändertas (ibid., 444). En socialarbetare som intervjuades inför studien menade att unga föräldrar som varit klienter inom barnskyddet granskas noggrannare än andra föräldrar vilket inte alltid nödvändigtvis är rättvist (Ibid. 455), även om det kan ses som förståeligt med tanke på de statistiska förutsättningarna.

Det saknas inhemsk kvalitativ forskning, där man följt upp unga, som varit placerade eller omhändertagna, och intervjuat dem som vuxna. Även internationellt är dessa studier få till antalet. Detta beror till en stor del på att det ofta är utmanande att nå individer som varit mål för barnskyddsåtgärder, som vill och orkar dela med sig av sina erfarenheter under en längre tid i forskningssyfte. För att förstå förekomsten av allmänna fenomen inom denna grupp samt vilken inverkan olika samhällliga interventioner har på en individ skulle det ändå vara viktigt att komma åt enskilda individers erfarenheter och upplevelser också ur ett bredare tidsperspektiv. Denna kunskap skulle också vara viktig och värdefull när det gäller utvecklandet av barnskyddsverksamheten. (Eronen 2013, 22; Coyle & Pinkerton 2012, 302.)

5 Socialt stöd

En av målsättningarna med den här forskningen är att öka kunskapen om hur man på myndighetsnivå bättre kan förstå och stöda unga föräldrar som själva varit placerade eller omhändertagna som barn. Därför har jag valt att närma mig materialet ur ett praktisknära teoretiskt perspektiv, genom begreppet *socialt stöd*.

De personer, det materiella stödet och de institutioner som finns till förfogande för individen utgör det sociala stödet. Trots att det forskats i socialt stöd sedan början av 1970 -talet är definitionen och tolkningen av begreppet inte helt problemfri. Forskning om socialt stöd har hittills främst handlat om sociala relationers inverkan på hälsa och om hur sociala kontakter lindrar stress och har en tillfrisknande funktion. Det bakomliggande intresset har legat i att få mer kunskap om den sociala omgivningens betydelse för individen och på vilket sätt denna kunde skydda hen från sjukdom och död. (Goldsmith 2004, 10–11; Burleson & McGeorge 2002, 376.)

Socialt stöd har en positiv inverkan på individen på många sätt, t.ex. genom att bidra till bättre fysiskt och psykiskt välmående och till mer tillfredsställande mellanmänniska relationer. (Vangelisti 2009, 41; Goldsmith 2004, 11–12.) Socialt stöd kan även ses som en skyddande faktor när det gäller sociala problem eller i situationer då en individ råkar ut för påfrestande livssituationer. Men för att det sociala stödet skall vara till hjälp för den behövande, måste det passa ihop med behovet av stöd som uppstår. (Sarason et al. 1994, 96–97; Goldsmith 2004, 10, 150.) Alla individer behöver socialt stöd i någon form men det har visat sig att det kan finnas ett speciellt stort behov av socialt stöd hos unga gravida kvinnor (Collins et al. 1993, 1245) samt hos unga som varit placerade utanför hemmet (Sallnäs et al. 2010, 7). Därmed kan man tänka sig att behovet av socialt stöd hos individer som både är unga och föräldrar och därtill har en bakgrund inom barnskyddet är ännu större.

Socialt stöd brukar delas in i *informellt* och *formellt* socialt stöd. Med det informella sociala stödet avser man främst stöd från familj, vänner och bekanta. Med det formella sociala stödet menar man det stöd en individ kan få från myndigheter som t.ex. socialarbetare och anställda på rådgivningen.

Socialt stöd kan även mätas enligt individens *upplevelse av tillgängligheten* till socialt stöd i en situation då hen har behov av det (Sarason et al. 1994, 95). Hur en individ uppfattar tillgången till socialt stöd har visat sig vara ganska oförändrat över tid. Därför tänker man att sättet att uppfatta tillgänglighet kan hänga ihop med både individens tidigare erfarenheter och med hens personliga egenskaper. Här kan man kanske även anta att de egna tidigare erfarenheterna till en del formar de personliga egenskaperna, vilket kan göra det svårt att avgöra vad som lett till vad. Forskning visar dock att individer som hade en högre uppfattning av tillgänglighet till socialt stöd hade en positivare självbild jämfört med de som hade en lägre uppfattning av tillgänglighet till socialt stöd. (Ibid., 97.) Den höga upplevelsen av tillgänglighet till socialt stöd korrelerade även med en tro på de egna sociala färdigheterna och en tillit till den egna förmågan under stressiga omständigheter. Individer med en hög upplevelse av tillgänglighet till socialt stöd hade även överlag en positiv inställning till interaktion med andra människor. (Ibid., 97–98.)

Också Enligt Sarason, Sarason och Pierce (1994) kan sättet hur en individ uppfattar socialt stöd ses som en följd av individens erfarenheter av mellanmänsklig interaktion, hur hen uppfattat olika situationer och andra människors motiv och hur hen upplever att människor i allmänhet 'verkligen är'. (Ibid., 93, 109.) En individs erfarenheter av socialt stöd som barn och individens värdering av det sociala stödet vid tillfället då det ges, påverkar därför tillsammans hur individen uppfattar stödet (ibid., 95).

5.1 Tre perspektiv på socialt stöd

När man studerat socialt stöd har begreppet ofta definierats ur tre olika perspektiv: (Vangelisti 2009, 40; Burleson & MacGeorge 2002, 377; Sarason et al. 1994, 95.)

1. *I det sociologiska perspektivet* ligger fokus på till vilken grad individer är integrerade i en social grupp. Det handlar om mängden sociala relationer och upplevelser av samhörighet.
2. *Det psykologiska perspektivet* handlar om den upplevda tillgängligheten av konkret socialt stöd, så som materiellt stöd och stöd av personer och

institutioner (vilket kan innefatta både informellt och formellt socialt stöd).

3. *Det kommunikativa perspektivet* på socialt stöd handlar om den verbala och nonverbala interaktionen som förekommer mellan givare och tagare av socialt stöd.

Det sociologiska perspektivet innefattar förutom social integration även vilken nytta individen upplever att delaktigheten i en grupp medför (Burleson & MacGeorge 2002, 277). Burleson och MacGeorge (2002) förklarar att de som är mer socialt integrerade kan ha en större tillgång till sociala resurser eller "varor" som information, ekonomiska förmåner eller någon typ av direkt hjälp eller assistans (ibid., 379). När det gäller det sociologiska perspektivet av socialt stöd är jag i den här studien speciellt intresserad av hur de unga föräldrarna upplever sin situation bland vänner och familj och hur de upplever att omgivningen förhåller sig till dem.

Det psykologiska perspektivet ser jag som väldigt centralt men även komplicerat. Det att man tar för givet att unga föräldrar inom barnskyddets eftervård har ett stort behov av psykologiskt socialt stöd, både informellt och formellt, kan upplevas som kränkande och som att det är en självklarhet att de inte har förmågan att ta hand om sitt barn utan utomstående hjälp. Anita Vangelisti (2009) hävdar också att användandet av socialt stöd inte är helt okomplicerat eftersom det kan leda till att individen ifrågasätter sin förmåga och sitt självförtroende. Det kan även öka människors medvetenhet om de (oönskade) omständigheter som individen har. Ifall det känns stigmatiserande eller svårt att fråga efter eller använda psykologiskt socialt stöd kan det också leda till att man väljer att avstå från det stöd som skulle vara tillgängligt. (Vangelisti 2009, 41–42.) En viktig aspekt gällande det psykologiska sociala stödet är hur väl givaren av socialt stöd är medveten om och känslig för mottagarens behov. I vissa situationer kan empati och det att givaren lyssnar vara en effektivare form av socialt stöd jämfört med materiell hjälp. Nyttan och upplevelsen av det sociala stödet är sist och slutligen till en hög grad beroende av kvaliteten på förhållandet mellan givaren och mottagaren. (Sarason et al. 1994, 96.)

Hur *det kommunikativa perspektivet* av socialt stöd kommer fram i de unga föräldrarnas berättelser är avgörande med tanke på de ungas inställning till och vilja att ta emot psykologiskt, informellt och formellt, socialt stöd. Daena J Goldsmith (2004) lyfter fram föreställningen om bevarandet av *ansiktet* som avgörande i kommunikationen, när det gäller socialt stöd. Med det menar hon att råd eller stöd som ges på ett sätt som högaktar ansiktet värderas mer positivt av mottagaren än råd som kan ses som ett hot mot ansiktet. Hur man talar och vilka signaler man sänder är därmed avgörande för hur mottagaren av socialt stöd upplever att hen blir bemött och hur hens ansikte blir bevarat. (Ibid., 150.)

Genom att närma mig de unga föräldrarnas berättelser och granska deras upplevelser av både *informellt* och *formellt* socialt stöd samt genom dessa tre perspektiv av socialt stöd söker jag förklaringar till hur det sociala stödet, eller avsaknaden av det, har påverkat deras egna erfarenheter av föräldraskap.

5.2 Socialt stöd och makt

Det som kan försvåra mottagandet av socialt stöd, speciellt av professionella, är en ojämn maktfördelning. I klientrelationer inom social- och hälsovården har, får och tar parterna makt i ojämlika förhållanden. Maktrelationen kan vara speciellt komplicerad om den behandlande parten både har en behandlande och en kontrollerande uppgift, vilket t.ex. hälsovårdarna på rådgivningen samt socialhandledarna och socialarbetarna inom barnskyddet har.

Forskning visar dock att även om maktobalansen mellan professionell och klient stärks av de positioner och strukturer som servicesystemet har, behöver den upplevda relationen mellan parterna ändå inte vara präglad av maktojämlighet (Johansson & Herz 2016, 288). I relationer där maktojämligheten är speciellt påtagligt är det särskilt viktigt att huvudaktören och makthavaren (t.ex. socialarbetaren) förhåller sig jämnt till den andre och uppfattar och bemöter hen som en likvärdig person (Blennberger 2016, 374). För att minska på upplevelsen av maktobalans krävs det självreflektion och ett aktivt arbete av den professionella (Swärd & Starrin 2016, 413). Den professionella kan inverka på upplevelsen av maktojämlighet bl.a. genom sitt språkbruk, tonfall och

kroppsspråk, och detta kan ha en stor betydelse för klientens självkänsla och förtroende till den professionella (Blennberger 2016, 373).

Bengt Börjesson (2010), som myntat begreppet *den professionella medmänniskan*, förklarar att en fungerande hjälprelation förutom teknisk och teoretisk kunskap också kräver personlig kompetens av den professionella. Den personliga kompetensen innefattar livserfarenhet, mognad, empati, flexibilitet samt förmåga att kritisk reflektera över situationer. Det förutsätts att den professionella har förståelse för och kan reflektera analytiskt kring frågor som berör människan i olika situationer i livet. Enligt Börjesson är det viktigt att den professionella tar med sin egen person, sitt engagemang och sin inlevelse i mötet med klienten eftersom det då kan uppnås långt större och bättre resultat. (Börjesson 2010, 169.)

Att göra det möjligt och lättillgängligt att ta emot socialt stöd kan ses som en av de viktigaste uppgifterna för professionella, som jobbar med unga som varit placerade utanför hemmet (Sallnäs et al. 2010, 16–17). Därför är jag intresserad av hur unga föräldrar upplever att de blivit och blir bemötta av myndigheter och på vilket sätt maktaspekten kommer fram i deras berättelser.

6 Forskningsprocessen och insamling av material

Forskningsmaterialet för den här studien består av åtta individuella kvalitativa intervjuer med fem unga föräldrar. Deltagarna fick själva välja plats för intervjun, vilket resulterade i att två respondenter intervjuades i sitt hem och tre på en eftervårdsenhet. Jag hade möjligheten att intervju tre respondenter vid två tillfällen och två vid ett tillfälle. Intervjuerna var mellan 40 min och 1 timme och 22 min långa. Intervjuerna gjordes på finska, eftersom det var samtliga respondenters modersmål. Sammanlagt består forskningsmaterialet av 6 timmar och 26 minuter intervjumaterial vilket resulterade i 88 sidor transkriberad text.

Jag valde att göra halvstrukturerade intervjuer eftersom det gjorde att intervjusituationen blev friare och respondenten därmed också hade en möjlighet att föra in diskussionen på områden som hen själv ansåg vara viktiga. Kvale (2009, 42) förklarar att en halvstrukturerad intervju kan påminna om ett vardagssamtal men att den alltid har ett klart syfte och koncentrerar sig på vissa utvalda teman eller frågor som är av intresse för att uppnå syftet med forskningen (se Bilaga 3; Intervjuguide). Självt upplevde jag att intervjusituationerna för det mesta var avslappnade även om jag pga. kontexten kanske inte riktigt upplevde att de påminde om vardagliga samtal.

6.1 Datainsamlingsprocessen

I april 2017 träffade jag socialarbetare och socialhandedare på en eftervårdsenhet i en kommun i Finland och diskuterade forskningen med dem. De var intresserade av forskningsämnet och ställde sig positivt till att hjälpa mig att rekrytera respondenter till forskningen. Efter att forskningstillstånd beviljats bad jag socialhandedarna och socialarbetarna på enheten kontakta unga föräldrar bland sina klienter, för att berätta om forskningen och fråga om deras intresse att delta. Jag insåg ganska snart att det var svårt att få unga föräldrar att ställa upp inför en intervju, kanske pga. att det är en så specifik grupp som är av intresse för forskningen och kanske också eftersom ämnet kan upplevas som känsligt och privat. Därför kontaktade jag en eftervårdsenhet i en annan kommun och frågade ifall även de skulle vara intresserade av att medverka i studien. De ställde sig också positivt till forskningsämnet och till att rekrytera respondenter till studien. Jag

träffade socialhandledarna och socialarbetarna på den andra eftervårdsenheten i början av oktober 2017, då forskningstillstånd hade beviljats av staden.

Kriterierna för att delta i studien var att man är gravid eller förälder och klient inom eftervården och att man ville dela med sig av sina erfarenheter, tankar och upplevelser av att bli förälder i ett tidigt skede och ha en bakgrund inom barnskyddet. För att få ett mer nyanserat material önskade jag att respondenterna skulle vara så olika varandra som möjligt, t.ex. både män och kvinnor och både sådana som lever tillsammans med sitt/sina barn och sådana som inte gör det.

Socialarbetarna och socialhandledarna på eftervårdsenheterna berättade om studien och delade ut följebrev (Bilaga 1) till unga som uppfyllde kriterierna för medverkandet i studien och som de kunde tänka sig vara intresserade av att delta. Eftersom rekryteringen av respondenter skedde via socialhandledare och socialarbetare har det därmed skett ett urval som varit beroende av vem de valt att kontakta och vilka av dessa de fått kontakt med.

Efter att jag fått kontaktuppgifter (telefonnummer) till unga som var intresserade av att delta i studien skrev jag ett sms till dem och frågade om jag kunde ringa dem för att komma överens om en intervjutid. När jag ringde upp berättade jag kort om forskningen, om deltagarnas anonymitet och rent praktiskt om hur intervjun skulle komma att gå till.

Trots att jag hade fått kontaktuppgifter till unga som var intresserade av att delta visade det sig vara aningen utmanande att få ihop forskningsmaterial till studien. Ibland var det svårt att få tag på respondenterna, och det hände även att en överenskommen intervjutid avbokades i sista stund före intervjun skulle äga rum. Ibland var det också svårt att hitta en lämplig tid för intervjun främst som en följd av praktiska orsaker som hade att göra med hur vardagen ser ut för en småbarnsfamilj: trötthet pga. sömnlösa nätter eller utdragna förkylningar. Men då jag väl träffade respondenterna och vi kom igång med intervjun fick jag uppfattningen av att de ville dela med sig av sina tankar och erfarenheter och att de var positivt inställda till forskningen och till mitt intresse.

Under själva intervjusituationerna lade jag märke till att det var en ganska stor skillnad när det gällde i vilken grad de unga hade reflekterat över frågorna jag ställde. Vissa kunde analysera sin situation på ett djupt plan, medan jag av andra fick känslan av att det var ganska främmande och nytt att tala om det som rör deras föräldraskap. Detta resulterade i att sättet som den unga berättade om sina erfarenheter och tankar varierade mycket. Ibland satt jag mest och lyssnade, och ibland fick jag uppmuntra respondenten att berätta mer och beskriva närmare hur det var eller hur det kändes.

Redan innan materialinsamlingen hade jag en önskan om att få intervjua respondenterna vid flera tillfällen. Fördelen med att intervjua unga vid upprepade tillfällen är också någonting som Ylva Spånberger Weits (2011) betonar. Hon menar att man tack vare upprepade intervjuer kan få en djupare förståelse för intervjupersonernas berättelser och en möjlighet att följa intervjupersonerna över tid. Hon förklarar till exempel hur en av intervjupersonerna i hennes studie först vid den tredje och fjärde intervjun började framställa mer sammanhängande berättelser under intervjutillfället. (Ibid., 66–67.)

För att nå liknande fördelar som Spånberger Weits nämner, strävade jag efter att göra upprepade intervjuer. I slutet av den första intervjun frågade jag därför respondenterna ifall jag kunde återkomma och göra en intervju till. Möjligheten att göra upprepade intervjuer var inte en självklarhet i och med att materialinsamlingen för avhandlingen skedde under en relativt kort tidsperiod och eftersom målgruppen för min studie var utmanande att nå. I min studie fick jag ändå möjligheten att intervjua tre respondenter vid två tillfällen, vilket glädde mig mycket. Under det andra intervjutillfället var jag inte mer ett nytt ansikte för respondenten och även upplägget för intervjusituationen var bekant för alla parter. Jag tror att detta bidrog till att det var lätt för respondenten att utveckla och komplettera sina berättelser. Den andra intervjun innebar också en möjlighet för mig att gå igenom den första intervjun och få en bekräftelse på att jag förstått rätt.

7 Metod och analys

Eftersom jag är intresserad av unga föräldrars berättelser om sina erfarenheter av sitt föräldrablivande och av socialt stöd har jag valt att närma mig ämnet genom narrativ analys med ett fenomenologiskt perspektiv. Det fenomenologiska perspektivet har, förutom att det präglar framställningen av respondenternas berättelser, även präglat mitt förhållningssätt till respondenterna under intervjusituationerna. Jag har ansträngt mig för att ta del av respondenternas egna upplevda erfarenheter och skapa mig en förståelse av deras *vara-i-världen* (Denscombe 2009, 118–119) för att kunna presentera så autentiska berättelser som möjligt.

7.1 Ett fenomenologiskt perspektiv

Inom den vetenskapsteoretiska inriktningen fenomenologi lägger man särskild vikt vid individens upplevelser och personliga erfarenheter och hens tolkning av dessa. Det främsta intresset ligger inte i att förklara orsakerna bakom ett fenomen, istället strävar man efter att förstå hur någon tänker och att fånga upplevelsen av fenomenet i sig, så som det visar sig för individen. Man vill med andra ord få en beskrivning eller uppfattning av *hur* något kan upplevas. (Denscombe 2009, 109–110.)

Den tyska filosofen, Edmund Husserl (1859–1938), som anses vara fenomenologins grundare, förde fram vikten av att undersöka den mänskliga erfarenhetens *essens* för att förstå problemställningar som har att göra med vardagslivets mening. Genom att granska den mänskliga erfarenheten av ett fenomen och identifiera dess kärnkomponenter fick man enligt Husserl kunskap om och en djupare förståelse för fundamentala filosofiska frågor som människans upplevelse av att *vara-i-världen*. Husserl betonade att forskning av individuella erfarenheter är ett sätt att få en tydligare bild av väsentliga kvaliteter i mänskliga erfarenheter, som kan bidra till att förklara fenomen på en mer allmän nivå. (Denscombe 2009, 118–119.)

För min forskning betyder det fenomenologiska perspektivet att jag inte är intresserad av att undersöka orsakerna bakom tonårsföräldraskap hos individer som är klienter inom barnskyddets eftervård. Istället är jag intresserad av att skapa mig en uppfattning av och förståelse för hur det kan upplevas att bli förälder som tonåring när man tillhör denna

grupp. Jag vill få kunskap om hur de unga föräldrarna förstår sin situation och hur de betraktar saker och ting. Martyn Denscombe (2009) förklarar att en forskare med ett fenomenologiskt förhållningssätt försöker se på upplevelser och erfarenheter "genom den andras ögon", för att kunna presentera ett så autentiskt material som möjligt. (Denscombe 2009, 110–113.) För att fenomenologisk forskning skall bidra till ny kunskap och inte bara lyfta fram erfarenheter och upplevelser i sig, krävs det ändå att forskaren även begripliggör erfarenheterna och på det sättet breddar och fördjupar förståelsen för fenomenet på en mer allmän nivå (Granfelt 1998, 16).

När man som forskare har ett fenomenologiskt perspektiv är man intresserad av hur människor kommer att betrakta saker och ting som de gör. Detta kan vara utmanande eftersom det ofta blir ganska osammanhängande då en människa berättar om sina erfarenheter. Därför är det forskarens uppgift att införa en slags ordning och på det sättet bilda sig en helhetsuppfattning av respondentens tankar för att sedan kunna presentera materialet och nå en förståelse (Denscombe 2009, 115).

Det fenomenologiska synsättet ställer med andra ord höga krav på forskaren på många sätt. En central fråga är hur forskaren klarar av att uppnå en förståelse av ett fenomen, så som det uppfattas av respondenten (Lehtomaa 2011, 175). Enligt Martyn Denscombe är forskarens öppna förhållningssätt avgörande, det vill säga att forskaren strävar efter att närma sig fenomenet utan förutfattade uppfattningar, antaganden, meningar eller teoretiska referensramar. (Denscombe 2009, 116.) Merja Lehtomaa (2011) förklarar att forskaren bör sätta sin egen förförståelse för forskningsämnet åt sidan för att komma åt respondentens upplevelser. Enligt henne lyckas detta bäst genom att forskaren före materialinsamlingen blir medveten om vilken den egna spontana förförståelsen är och efter det söker ett sätt att *parentessätta* denna. Forskarens parentessättning av den egna förförståelsen kan ses som ett inom fenomenologin nödvändigt självkritiskt tankearbete (Lehtomaa 2011, 165–166; Denscombe 2009, 116) och något som man som forskare bör återkomma till under hela forskningsprocessens gång (Lehtomaa 2011, 175). I intervjusituationen blir forskarens beredskap och öppenhet avgörande, men även forskarens känslighet och förmåga att skapa en atmosfär där respondenten känner sig bekväm och vill berätta om sina erfarenheter har stor betydelse för hur materialet kommer att se ut. (Ibid. 171–178.)

Även om jag strävat efter att ha ett fenomenologiskt förhållningssätt under hela studiens gång går det inte att undgå att resultatet säkert till viss mån präglas av mig och mina egna livserfarenheter. Studiens syfte och frågeställning, hur jag bemött respondenterna, vilka frågor jag ställt och vilken uppfattning respondenterna fått av mig som forskare, har säkert till en del påverkat resultatet. Jag tror och hoppas ändå att jag under de år jag arbetat som socialarbetare lärt mig att hålla ett visst personligt avstånd till de individer jag möter och de berättelser jag hör i mitt arbete, och att detta även hjälpt mig att inta ett objektivt förhållningssätt i arbetet med den här forskningen.

7.2 Att forska i narrativ

Liksom de flesta av oss är jag uppvuxen omgiven av berättelser. Som liten brukade jag ofta be min mamma berätta om hur det var då hon var barn och ung. Jag tyckte att berättelserna var spännande eftersom de berättade om mamma men också för att jag genom dem fick en bild av hur samhället såg ut förut och av människorna som levde under den tiden. Mitt intresse för berättelser har inte minskat under åren, och därför föll det sig också naturligt att närma mig ämnet i den här forskningen just genom människors berättelser.

Lars-Christer Hydén (2008) förklarar att berättelser är något som finns överallt och att vi behöver dem för att förstå oss själva, vår historia och samhället vi lever i. Berättelserna hjälper oss att organisera händelser vi varit med om, att minnas och förstå vad som hänt och att planera framåt. Hydén menar att berättelser och berättandet också kan hjälpa oss att skapa mening i våra liv och ge vårt liv en *livshistorisk inramning*, vilket i sin tur kan ha en identitetsskapande funktion. (Ibid., 92.) Catherine Riessman (2008, 8–9) är inne på samma spår och beskriver berättandet som något som möjliggör sammanförandet av minnen och tidigare erfarenheter, för att skapa sammanhang och mening i nuet, jaget och samhället.

Som lyssnare till en berättelse är det därmed viktigt att minnas att det en person väljer att berätta, ofta är något som har berört eller gjort ett intryck på individen. När man bedriver narrativ forskning bör man också vara medveten om att en berättelse formas

utifrån vem den berättas för och att lyssnaren (forskaren) är med och skapar materialet. Forskaren bör därför vara medveten om att hen har en avgörande roll när det gäller hur berättaren framställer sin berättelse. (Hydén 2008, 91–92.) Spånberger Weitz förklarar att människors berättelser kan ses som produkter som utgörs av både de händelser de berättar om, de erfarenheter de gjort av dessa händelser och av den kontext där berättelsen framförs (Spånberger Weitz 2011, 52). Förmedlandet av en berättelse kan därmed ses som ett samspel där berättaren, lyssnaren och berättelsen alla påverkar varandra. Som forskare bör man därför sträva till att framstå som så neutral som möjligt och skapa ett förtroende till den som berättar så att den känner tillit och vågar berätta öppet om sina erfarenheter.

När man forskar i berättelser kan tolkningen se ut på olika sätt beroende på vad man väljer att ta fasta på och vem man är som forskare. Det gemensamma är att vi genom att forska i människors berättelser vill få reda på vad en person upplever som meningsfullt gällande ett visst ämne. Hur en person väljer att berätta om ämnet och vilka ord eller uttryck som används är också av betydelse.

I narrativ forskning strävar man inte efter att lyfta fram någon allmängiltig sanning eller en rak återspeglning av “vad som verkligen hänt” eftersom det skulle vara en omöjlig uppgift. Däremot kan en berättelse hjälpa oss att förstå vilken inverkan och betydelse olika händelser har fått för en individ. (Hydén 2008, 91–92.) En berättelse kan också ses som en social handling genom vilka berättarens erfarenheter gestaltas i ord – vi studerar med andra ord *människors uttryck för sina erfarenheter* (Spånberger Weitz 2011, 54). Berättaren förmedlar, medvetet eller omedvetet, genom sitt sätt att berätta, även sitt förhållningssätt till de händelser hen berättar om (Aaltonen & Leimuräki 2010, 146). Därtill får man som lyssnare en möjlighet att komma in i den sinnesstämning som berättaren förmedlar genom sin berättelse.

Trots att det finns ett ökat intresse för narrativ forskning inom samhällsvetenskaper, finns det ingen specifik eller given metod för hur ett narrativt material skall analyseras (Elliot 2005, 36). Forskare har utvecklat olika metoder för att analysera transkriberade forskningsintervjuer och nyhetsartiklar, men det finns inte någon standardmetod för att analysera narrativ. Jag har valt att närma mig forskningsämnet genom att sammanbinda narrativen till fem livsberättelser.

7.2.1 Livsberättelsen

Det var på 1920-talet som intresset för individers berättelser om sina liv vaknade inom samhällsvetenskaplig forskning. Då började forskare på universitetet i Chicago, tillhörande den så kallade Chicagoskolan, intressera sig för att studera sociala frågor genom vanliga människors erfarenheter med utgångspunkt från människors egna perspektiv. (Denscombe 2009, 94; Spånberger Weitz 2011, 51.) Detta var någonting nytt och spännande eftersom man tidigare studerat olika samhällsliga fenomen främst genom ett utifrånperspektiv.

När man studerar människors livsberättelser kan man, förutom att man når individens egna perspektiv, också få en förståelse för individens liv ur ett längre tidsperspektiv. Därtill kan man genom en livsberättelse även få syn på olika samband mellan historisk kontext och social struktur och vilken roll dessa haft för hur händelser har utvecklats sig. (Elliot 2005, 72–73.) Inger Ekman (2004, 16) beskriver att vi genom våra livsberättelser även förmedlar traditioner, vanor och värderingar. Livsberättelser kan med andra ord vara väldigt informativa på många plan och därmed utgöra ett rikt forskningsmaterial.

Enligt Linde (1993) finns det två allmänna kriterier som måste uppfyllas för att man skall kunna kalla något för en livsberättelse. För det första bör berättelsen ha någon slags utvärderande poäng som är relaterad till berättaren. Berättarens huvudpoäng skall också innebära en förståelse av världen utifrån berättarens horisont. (Linde 1993, refererad i Ekman 2004, 15.) I den här forskningen handlar det om att förstå respondenternas upplevelser av sitt föräldraskap och hur dessa unga individers tidigare erfarenheter påverkat och färgat deras eget föräldraskap.

För det andra måste en livsberättelse innehålla något att rapportera som är utöver det vanliga – något som utgör en utvärdering utifrån berättarens värderingar och som ger oss en bild av berättaren. En livsberättelse innehåller berättarens emotionella förhållande till sitt liv, vilket både strukturerar berättelsen och väljer ut de teman och händelser som beskrivs. (Linde 1993, refererad i Ekman 2004, 15.) En livsberättelse utgörs aldrig bara av en rad berättelser som är staplade på varandra, utan av *berättelser som är relaterade till varandra*. Varje gång en ny berättelse läggs till livsberättelsen är den på något sätt relaterad till de övriga berättelserna. (Ekman 2004, 16.)

Under insamlingen av forskningsmaterialet till den här studien lade jag märke till att flera av respondenterna verkade vara glada över att få dela med sig av sina berättelser. Några intervjuer blev ganska långa just eftersom det fanns så mycket att berätta. Joakim Öhlén (2004) betonar att det att man får en möjlighet att berätta om en personlig upplevelse för någon som är intresserad även kan ha en helande funktion för berättaren (Öhlén 2004, 30).

7.3 Analysprocessen

I analysen av materialet har jag främst intresserat mig för vad respondenterna själva valt att berätta och inte i lika hög grad av vilken möjlig betydelse sättet de uttrycker sig på kan ha. Överlag är socialvetare ofta mer intresserade av *vad* respondenten berättar och av innehållet i berättelsen, jämfört med sättet på *hur* respondenten berättar eller *hur* en berättelse om en viss händelse blir till (Aaltonen & Leimumäki 2010, 121). Min analys grundar sig därmed i större grad på vad respondenterna själva har velat säga än vilken betydelse deras uttalande kan tänkas ha pga. sättet de uttrycker sig på.

I analysprocessen har jag inspirerats av det holistiska perspektivet på livsberättelser med fokus på innehåll (eng. *Holistic-Content Perspective*) i enlighet med Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber (1998, 62–63). Detta betyder att jag närmat mig respondenternas livsberättelser på följande sätt:

1. Läs forskningsmaterialet upprepade gånger tills du ser ett mönster gällande form eller fokus för berättelsen som helhet. Läs eller lyssna noggrant med ett empatiskt förhållningssätt och ett öppet sinne. Tro på din förmåga att kunna se en mening i texten och att den kommer att "tala till dig". Det finns inte några övriga klara direktiv för detta skede. Det kan finnas aspekter i berättelsen som du fäster speciell uppmärksamhet vid, men dessa är beroende av berättelsen som helhet.
2. Skriv ner dina första intryck av berättelsen. Lägga märke till avvikelser av generella mönster och antaganden. Lägga även märke till episoder eller händelser som verkar vara av stor betydelse för eller som verkar störa berättaren, samt till

episoder som skapar disharmoni. Dessa kan vara av lika stor betydelse för berättelsen som klara teman som dyker upp.

3. Följ och lägg fokus på specifika teman som du vill följa genom berättelserna (i denna forskning uppväxt, föräldrablivande och socialt stöd).
4. Markera dessa teman med olika färgers pennor för att urskilja dem ur texten.
5. Följ dina resultat på olika sätt; följ varje tema genom hela berättelsen, och notera dina slutsatser. Var medveten om i vilka sammanhang dessa teman kommer fram.

Jag upplevde att själva analysprocessen inleddes i samband med den första intervjun och stunden efter, då jag skrev ner anteckningar om vilka tankar intervjun gav mig. Jag transkriberade intervjuerna an efter att jag gjorde dem och skrev också samtidigt ner reflektioner och frågor. Efter att jag transkriberat de första intervjuerna skickades den transkriberade intervjun till respondenten. Jag bad respondenten läsa igenom texten inför den andra intervjun, så att det skulle gå lättare att återkoppla till den. Detta var också ett sätt att ge respondenten en möjlighet att få en uppfattning om den insamlade informationen. (Spånberger Weits 2011, 66–68.)

Analysarbetet fortsatte med att jag lyssnade till och läste igenom det transkriberade materialet intervju för intervju flera gånger, för att få en uppfattning om de enskilda respondenternas erfarenheter och nuvarande situation. I det här skedet började jag också se gemensamma drag och skillnader i berättelserna. I genomläsningen av materialet strävade jag efter att få en uppfattning av vilka händelser och erfarenheter som respondenterna valde att lyfta fram under intervjun (Nousiainen 2004, 51). Jag tyckte att det här var utmanande, eftersom respondenternas berättelser kunde hoppa ganska mycket i tid under intervjuns gång, vilket ledde till att det ibland var svårt att förstå vad som hänt när. Det här ledde till att jag behövde omorganisera respondenternas berättelser för att få en helhetsuppfattning av dem och av hur de förhöll sig till varandra.

För att visualisera berättelserna kronologiskt och därmed förstå dem bättre, utarbetade jag en tidslinje, där jag tog upp händelser, personer och vändpunkter som respondenten beskrev som betydelsefulla (Spånberger Weits 2011, 71–72). I tidslinjen skrev jag t.ex. när det hade skett någonting avgörande i relationen till de egna föräldrarna, betydelsefulla händelser under barndomen, när respondenten hade varit placerad, flyttat,

träffat barnets/barnens pappa/mamma och i vilket skede barnet/barnen fötts. Genom tidslinjerna förstod jag bättre hur händelserna hängde ihop och hade påverkat respondenterna som individer och som föräldrar.

Tidslinjen var även till nytta inför den andra intervjun, eftersom det med hjälp av den var lättare att återkoppla till och be respondenten berätta mer om enskilda händelser. Med hjälp av tidslinjen kunde jag få reda på ifall jag "förstått rätt" och ifall respondenterna ansåg att de händelser jag lyft fram som avgörande och betydelsefulla, verkligen var det. Efter den andra intervjun kunde jag komplettera tidslinjen och ändra eventuella missförstånd. I analysarbetet kom tidslinjerna att fungera som ett centralt verktyg som underlättade utarbetandet av de individuella berättelserna. Arbetet med tidslinjerna hjälpte mig även att se de individuella respondenternas berättelser som livsberättelser och att granska berättelsen mer som en helhet än som ett flertal skilda berättelser. Genom att se på helheten fick jag även en uppfattning av respondenternas grundlogik gällande sättet hen tolkade händelserna hen varit med om.

I analysarbetet med de enskilda respondenternas intervjuer hade jag förutom av tidslinjen hjälp av ett analysverktyg, som bestod av frågor som jag ställde till materialet (se Bilaga 4). Enligt Annika Lillrank (föreläsning 22.11.2016) kommer man långt i en narrativ analys med att ställa *vad-* och *hur-*frågor till materialet. Med *vad-*frågor spjälkar man upp materialet i mindre delar, vilket gör det möjligt att förklara det undersökta fenomenet eller temat. En fördjupad förståelse av intervjun eller berättelsen svarar på frågan *hur* fenomenet kan förstås i växelverkan med den teoretiska referensramen och med hjälp av statistik och övrig relevant forskning. Frågorna till analysverktyget utarbetade jag utgående från forskningsmaterialet, teorier om socialt stöd, frågeställningen och syftet med forskningen.

Ruusuvuori, Nikander och Hyvärinen (2010, 12) förklarar att även om det är viktigt att urskilja analysprocessens olika skeden, är det inte ovanligt att dessa skeden går in i varandra. Så blev fallet även i den här studien eftersom jag påbörjade skivrarbetet och arbetet med analysen under samma period som jag gjorde den andra intervjun med respondenterna. Då forskningsmaterialet var insamlat fortsatte jag med arbetet med analysen och kunde samtidigt börja lägga ett större fokus på att skriva forskningsrapporten.

8 Etiska överväganden

I arbetet med pro gradu-avhandlingen har forskningsetiska principer, såsom frivillighet, anonymitet och tystnadsplikt samt respekt för respondenternas integritet, haft en central roll. Under forskningsprocessens gång har jag strävat efter att beskriva vilka val jag gjort och varför på ett öppet och tydligt sätt för att på det sättet synliggöra mina forskningsetiska val.

Jag fick kontaktuppgifter till unga föräldrar som var intresserade av att delta i studien av socialarbetare och socialhandedare på två eftervårdsenheter i två kommuner i Finland. De berättade för potentiella deltagare om forskningen och frågade om intresse att delta. För att säkerställa att de som varit intresserade av att delta skulle få en så klar och tydlig bild som möjligt om forskningens syfte och själva forskningsprocessen, delades det ut ett informationsbrev om studien i samband med rekryteringen av informanterna (se Bilaga 1). I informationsbrevet fanns mina kontaktuppgifter, så att det fanns en möjlighet att ställa ytterligare frågor om forskningen och om vad det skulle innebära att delta i den (Kuula 2006, 136).

Då jag hade fått kontaktuppgifter till unga föräldrar som var intresserade av att delta i studien, närmade jag mig dem först via sms. Vi kom överens om när jag kunde ringa upp för att berätta mer om studien och komma överens om intervjuetid. Jag bestämde mig för att först skriva ett sms eftersom jag tänkte att många inte svarar ifall de får ett samtal från ett okänt nummer och för att jag inte skulle ringa under en opassande tid. Under telefonsamtalet underströk jag igen deltagarnas anonymitet i studien och frivilligheten att delta.

Vid intervjutillfället började jag med att berätta om forskningen och frågade ifall deltagaren ännu hade några frågor eller om det fanns något jag skulle berätta mer om. Jag försökte också tala lite allmänt så att respondenten skulle känna sig bekväm och få en uppfattning av mig, så att situationen skulle kännas mer avspänd. Jag berättade att det inte fanns något tvång att svara på alla frågor och att det passade bra att hoppa över någon fråga eller något ämne ifall det kändes obekvämt eller respondenten inte ville berätta om det. Jag sade även att det passar bra att avbryta intervjun vid behov.

Innan vi började bad jag om ett skriftligt samtycke (se bilaga 2) (Kuula 2006, 130). Respondenterna skrev under ett samtycke till medverkandet i studien, och i och med det gav de också sitt samtycke till att jag skulle få använda forskningsmaterialet, ifall de valde att avbryta sitt medverkande. Alla respondenter var myndiga, så det fanns inte något behov av att fråga om tillstånd av vårdnadshavarna.

Efter intervjun frågade jag hur deltagaren hade upplevt intervjutillfället och ifall det var något som hen ville fråga eller tala om. Jag sade också att man kan kontakta mig efter intervjun om det är något man börjar fundera på. Jag har under hela forskningsprocessens gång varit mån om att hantera forskningsmaterialet varsamt och det har bevarats så att det varit oåtkomligt för utomstående. Deltagarna har även varit medvetna om att både de inbandade och de transkriberade intervjuerna kommer att förstöras då pro gradu-avhandlingen blivit godkänd (Kuula 2006, 129).

Ett oundvikligt faktum, gällande den här studien, är att deltagarna inte kommer att vara fullständigt oigenkännbara för alla, trots att namn, platser och andra personliga detaljer är avidentifierade. Det är sannolikt att de anställda på eftervårdsenheterna kommer att känna igen sina egna klienter, eftersom jag beskriver deltagarnas erfarenheter samt omständigheter och händelser som påverkat dem. Respondenterna har varit medvetna om detta och tyckte inte att det var ett problem. Många sade att de har en öppen relation till sin kontaktperson på eftervårdsenheten och att de ändå vet det mesta om dem.

8.1 Att forska i ett känsligt ämne

I planeringsskedet av forskningen tänkte jag att det kan vara en utmaning att få personer att ställa upp som respondenter för studien. Jag tänkte att ämnet för forskningen kan kännas svårt. Jag var också orolig för att de unga föräldrarna skulle avstå från att delta pga. av rädsla över att känna att de behöver försvara sig och sina val eller för att deras förmåga att fungera som förälder skulle bli ifrågasatt.

Till en början visade det sig vara svårt att rekrytera deltagare till studien. Förutom de tidigare nämnda tänkbara orsakerna tror jag att tveksamheten gällande deltagandet också berodde på att många unga föräldrar befinner sig i utmanande livssituationer och

inte därför hade resurser att delta. Detta kom också att bli bekräftat av de anställda på eftervårdsenheterna. För mig var lösningen till dessa utmaningar att se till att underlaget för potentiella deltagare var så stort som möjligt, dvs. att jag fick respondenter genom *två* olika eftervårdsenheter. Jag var också noga med att de anställda på eftervårdsenheterna var välinformerade om forskningens syfte, eftersom det var de som rekryterade respondenterna till studien.

Vid själva intervjutillfället berättade de unga föräldrarna ofta ganska öppet om sina erfarenheter och tankar. Fastän vissa berättade mer än andra fick jag alltid en känsla av hur den unga såg på sin situation och på det hen varit med om. Jag lade även märke till att jag ibland under intervjutillfällena blev illa berörd av respondenternas berättelser. Genom berättelserna kom jag ibland väldigt nära obehagliga händelser som respondenten varit med om. Det hände även att jag undrade varför respondenten handlat som hen gjort och vad som lett till att hen upplevde situationen som hen gjorde.

Riitta Granfelt (2006) tar upp forskarens känslor och förklarar att man inte kan utestänga dem ur forskningsprocessen. Forskaren kan till en viss mån styra sina handlingar och välja sina ord men känslor är något som bara kommer, vilket både kan upplevas som berikande och smärtsamt. Det att forskaren går igenom sina känslotillstånd kan ändå vara till stor nytta för forskningsprocessen, eftersom det kan leda till mer djuplodande tolkningar. (Ibid., 135–136.) Granfelt betonar att även om det inte alltid är lätt att förstå eller acceptera respondenternas berättelser bör forskaren ha ett respektfullt förhållningssätt, både under intervjutillfället och i den skriftliga framställningen (Ibid., 128). Ett sakligt och respektfullt förhållningssätt behöver ändå inte betyda att forskaren godkänner respondentens värdegrund eller handlingar (Kuula 2006, 137).

Med andra ord förutsätter en etiskt hållbar forskning ett grundligt tankearbete av forskaren. Tankearbetet är också en förutsättning för att forskaren skall kunna göra omsorgsfullt konstruerade tolkningar, där man ser enskilda händelser i sina sammanhang och inte som lösryckta incidenter (Granfelt 2006, 131–132). Något som jag även tänkte på under intervjuerna var att det ofta också fanns humor, ljus och hopp i respondenternas berättelser, trots att de behandlade svåra ämnen, och att detta också skall få synas i den skrivna texten (ibid., 140).

9 Resultat

I det här kapitlet presenteras studiens resultat, som består av fem livsberättelser. Varje berättelse är indelad i tre underrubriker: *Bakgrund*, *Att bli förälder* och *Socialt stöd*. Jag har valt att presentera berättelserna var för sig för att man lättare skall förstå sambanden mellan olika händelser som respondenten varit med om, och hur olika upplevelser påverkat det egna föräldraskapet samt behovet av, tillgång eller inställning till socialt stöd. Eftersom det fanns en variation i hur mycket respondenterna berättade om sina erfarenheter är vissa berättelser mer omfattande än andra. För att få en övergripande uppfattning av materialet, börjar jag med att presentera respondenterna kort. Därefter presenteras själva berättelserna.

I studien deltog fem respondenter, Katariina, Timo, Veera, Hilla och Suvi, som i verkligheten heter något annat. För att ytterligare skydda respondenternas anonymitet har jag tagit bort alla person- och Ortsnamn. Av samma orsak har jag också valt att inte berätta åldern på föräldrarna eller på deras barn. Jag berättar inte heller barnets kön i berättelsen, eftersom det inte är av någon relevans för forskningen. För att göra texten mer läsvänlig skriver jag [lapsi] eller *barnet* istället för det borttagna namnet på barnet. I transkriberingen har jag använt [] för att markera att jag tagit bort ett Ortsnamn, personnamn eller har förkortat ett citat. För att göra forskningsrapporten mer läsvänlig har jag ibland tagit bort utfyllnadsord som t.ex. “niinku” och “tota”.

I kvalitativa analyser brukar författaren i vissa fall översätta intervjuцитat till forskningens språk, då intervjuerna gjorts på ett annat språk. Jag har valt att behålla citaten på originalspråket, det vill säga finska. Jag motiverar beslutet med att jag upplever att de språkliga uttrycken som respondenterna använder är en viktig del av deras berättelser. Många av slanguttrycken som används saknar dessutom en fungerande svensk översättning. För att även personer som inte kan finska skall ha en möjlighet att ta del av forskningen, finns en svensk översättning av citaten som fotnot.

Respondenterna som deltog i studien var mellan 18 och 20 år gamla och blev föräldrar när de var mellan 15 och 18 år gamla. Bland respondenterna var det fyra som hade ett barn och en som hade två barn. Vid intervjutillfället var barnen mellan 4 månader och 3 år gamla. Tre av respondenterna hade blivit placerade för en längre tid vid 12–13 års

ålder, en vid 10 års ålder och en vid 17 års ålder. Två respondenter beskrev att de blivit placerade pga. det egna beteendet och två beskrev att de delvis blivit placerade pga. det egna beteendet men att det samtidigt fanns stora problem hemma. En respondent berättade att hen blev placerad enbart pga. bristande hemförhållanden. Tre respondenter gick inte i skola vid tidpunkten då de blev placerade och fyra berättade om en bakgrund med missbruk.

Fyra respondenter berättade att graviditeten varit oplanerad. Det var också fyra respondenter som bodde hemma med sina föräldrar eller sin mamma/pappa då de fick veta om graviditeten. Vid intervjutillfället bodde två av respondenterna tillsammans med barnets pappa eller mamma, två hade separerat från barnets pappa och en var tillsammans med barnets pappa men de bodde i skilda lägenheter. En av respondenterna bodde inte tillsammans med sitt barn eftersom barnet var placerat.

9.1 Katariina

Katariina bodde tillsammans med sitt barn och barnets pappa. Jag träffade Katariina i hennes hem vid två tillfällen, och hennes barn var närvarande vid båda. Intervjuerna kom att bli ganska långa eftersom Katariina berättade mycket om sina erfarenheter och hur de hade påverkat henne.

9.1.1 Uppväxt

Katariina beskrev sig själv som att hon varit ett drömbarn som liten, hon var allas vän och hade en "allt funkar" -attityd. Hon tyckte att det funnits många bra värderingar i barndomshemmet, som hon gärna ville föra vidare till sitt eget barn. Det hade till exempel varit viktigt med bondförnuft, att man skall kunna uppföra sig och att man måste jobba för att få något. Dessutom uppskattades det att vara social. När Katariina var liten skilde sig hennes föräldrar och som en följd av det fick hennes mamma alkoholproblem. Skilsmässan gjorde också att förhållandet till hennes pappa blev svårt. Katariina berättade att mammans missbruk var allvarligt och att det var hon som tog hand om sig själv och sina yngre syskon. Till slut ledde detta till att hon kollapsade. Katariina placerades för en kort tid första gången när hon var i slutet av lågstadiet. Hon

berättade att hon vid det skedet kände sig väldigt övergiven och att hon saknade stöd från sina föräldrar. Hon sade också att hon under den här perioden blev rädd för att mista människor, att hon var deprimerad och hade självdestruktiva tankar.

..mä ite masennuin tai tuli semmonen kapina et mä en enää jaksa niinku tätä ja mä en käyny koulussa sitte ja sithän mä jouduin X-vuotiaana sinne vastaanottokeskukseen. [] Ja sit mä jouduin sinne koulukotiin. Mutta niinku tällai jälkeinpäin niin kyl se on ollut niinku pelastus mulle.¹

På skolhemmet fanns det strikta rutiner och trygga vuxna. Katariina fick också stöd för att kunna koncentrera sig i skolan, vilket varit svårt tidigare. Det var också lättare att koncentrera sig eftersom det var bara några elever i klassen och lärarna var engagerade och skickliga. Till en början fick hon inte åka hem över veckosluten och sommaren pga. att hon hade flera bakslag, som hon beskrev som dumheter som hon själv orsakat, och därför inte uppfyllde kraven för att få åka hem. Hon kände en stor bitterhet och stark ilska över att alla andra fick åka hem men inte hon.

Et sitten niinku monesti oli semmonen niinku oikeastaan ajatus että miks just mä? Miks mä oon täällä, et mä voisin ihan hyvin olla kotona. Ja ei halunnut ymmärtää sitä et oikeesti tarttee sitä apua ja näin.²

Katariina berättade att hon så småningom insåg att allt är upp till henne själv. Hon tog igen det hon missat i skolan och höjde sina vitsord rejält. Den stora förändringen och förbättringen grundade sig i en vilja att få flytta hem igen.

Ja sit mä näytin ja se tota, laitoksen johtaja tuli ihan itte niinku mulle tällain näin et hän ei oo ikinä nähnyt koko hänen, et hän on ollut täällä monta kymment vuotta. Et hän ei oo nähnyt niinku et kukaan parantaa tapojaan noin jyrkästi. Tai niinku radikaalisti. Et sithän, silloin oli hyvä filis ja mä olin ihan silleen et mä pystyn ihan mihin vaan. (skratt)³

¹ ..jag blev själv deprimerad eller det blev som ett uppror att jag liksom inte orkar med det här och jag gick inte i skolan och sen hamnade jag som X-åring där på mottagningsenheten. [] Och efter det hamnade jag där på skolhemmet. Men så här i efterhand så var det nog min räddning.

² Att sen tänkte jag liksom flera gånger att varför just jag? Varför är jag här fast jag lika bra skulle kunna vara hemma. Man ville inte förstå att man på riktigt behövde hjälp och sådär.

³ Och sen visade jag, och sen ja sen kom chefen på anstalten helt själv till mig sådär att hen har aldrig sett under hela hens, att hen har varit här i tiotals år. Och att hen aldrig liksom sett att någon förbättrar sitt sätt så kraftigt. Eller liksom radikalt. Att av det, då hade jag bra filis och var helt sådär att jag klarar av vad som helst. (skratt)

Efter några år på skolhemmet flyttade Katariina tillbaka till sin mamma. Hon började i en vanlig, stor, klass och märkte att hon inte kunde koncentrera sig alls. Vitsorden sjönk, och hela hösten var som att vara i en dimma. Katariina fick en stödperson som hon upplevde att gjorde allt för att hjälpa henne. Förutom att hon hade tät kontakt med en och samma stödperson besökte hon också ungdomspsykiatriska polikliniken, men hon tyckte inte att hon hade så stor nytta av det i det här skedet. Katariina berättade att skolgången alltid varit viktig i hennes familj och att hon gjorde skoluppgifter “som en galning” för att få ett avgångsbetyg. Efter grundskolan började hon studera på en yrkesskola och träffade sin pojkvän.

Katariina beskrev flera avgörande händelser under sin uppväxt. Föräldrarnas skilsmässa, placeringarna, att få flytta hem igen och att få ett avgångsbetyg från grundskolan, trots att hon var tvungen att vara borta från skolan under långa perioder. Rektorns ord om de enorma framstegen var också något som hade gjort ett starkt intryck på henne. En klar vändpunkt var ändå insikten om att det är upp till henne själv att göra en förändring. När hon reflekterade över sin bakgrund berättade hon att hon hade haft ett starkt behov av att göra uppror och ofta prövade gränser när hon var yngre. Hon talade också om pressen från kompisarna och att hon rörde sig med fel slags människor.

..kun mieltii sitä, et minkäläinen [] hulivilirämäpää mä oon ollu silloin 13, 12 – vuotiaana, niin en mä yhtään ihmettele et mun vanhemmat on ollu sillai “et pysy siel laitokses vaan” ja näin. (skratt)⁴

9.1.2 Att bli förälder

Nyheten om graviditeten kom som en chock för Katariina eftersom hon hade trott att hon inte kunde bli gravid. Hon var också rädd för att hennes pojkvän skulle lämna henne, då de endast varit tillsammans en kort tid, men sade att hon samtidigt genast själv visste vad hon ville. Också pojkvännen var chockad över nyheten om graviditeten.

No se oli ihan yhtä niinku ns shokissa kuin minäkin siitä, ja sit me oltiin niinku sillai et “mitä me nyt tehään?”. Ja sithän mä sanoin niinku tällain, että se saa

⁴ ..när man tänker på hur livlig och stökig jag var då som 12, 13-åring, så undrar jag inte alls att mina föräldrar var sådär att “stanna där på anstalten bara” och sådär. (skratt)

rauhassa päättää niinku, et mitä se haluaa ite, että haluaako se jäädä meiän kanssa tai haluaako se lähteä. Mä en siinä vaiheessa niinku []. Mä annoin vapaat kädet tilanteelle, mut mä ilmoitin, et mä en tee niinku raskaudenkeskeytystä. Ja tota, no sitten tää mun [poikaystävä] oli sillain, että ei hän teitä jätä.⁵

Katariina beskrev situationen som att hon från första början hade kontroll över den, “*mä annoin vapaat kädet tilanteelle*”, samtidigt som hon kände sig chockad. Det var också en självklarhet för henne att hon skulle behålla barnet, även om pojkvännen inte hade stannat kvar.

Det var många som uppmanade Katariina att göra abort när de fick veta att hon var gravid, vilket gjorde att hon stundvis tvivlade på sin förmåga att vara förälder. Samtidigt visste hon att hon var en ansvarskännande person som skulle klara av att ta hand om ett barn trots sin unga ålder. Hon sade att det var väldigt mycket i hennes liv som förändrades, i och med att barnet föddes. Tidigare hade hon ett stort kompisgäng, men när hon fick barn kändes det som att många gamla vänner vände henne ryggen till. Hon tyckte att det i det här skedet klarnade vilka som var hennes riktiga vänner och vilka inte. Den nya situationen gjorde ändå att hon till en början stundvis också kände sig väldigt ensam.

Niin silloin just kun [lapsi] oli ihan semmonen vauva, niin silloin just mä kävin paljon []. Mä saatoin käydä ihan vaan lähtee bussilla johonkin kahvilaan istumaan niinku, kun mun oli vaan pakko päästä pois täst kotoolta kun [] mulla ollu ketään ketä mä oisin pyytänyt niinku.⁶

Katariina berättade att några av hennes vänner nu börjat få barn och är i en liknande livssituation som hon. Överlag tyckte hon att föräldrskapet hade gjort henne lugnare som person och att hon inte hade samma behov att flänga och fara som hon hade haft tidigare. Hon hade också fått ett betydligt bättre och närmare förhållande till sina egna

⁵ Nå han var helt lika i sk chock som jag var och sen var vi liksom sådär att “vad ska vi nu göra?”. Och sen sa jag ju såhär att han helt i lugn och ro får bestämma hur han själv vill, att om han vill stanna med oss eller om han vill fara. I det skedet gjorde jag inte liksom []. Jag gav liksom fria händer åt situationen men jag meddelade att jag liksom inte kommer att avbryta graviditeten. Och sen, nå sen var [pojkvännen] sådär att inte tänker han lämna er.

⁶ Ja just när [barnet] var helt sådär bebis så just då for jag ofta []. Jag kunde helt bara fara med bussen till något café och sitta liksom, när jag bara måste komma bort hemifrån för [] jag hade ingen som jag kunde ha bett med mig liksom.

föräldrar i och med att barnet föddes. Men samtidigt kunde hon känna sig arg över att hon inte fått fullt stöd av sina föräldrar som liten och ung och över det att hon ibland funderat om de stöder henne överhuvudtaget. Hon sade att hon själv aldrig skulle vända ryggen till sitt barn, utan att hon skulle stödja sitt barn i alla livssituationer.

Et ikinä ei tuu tapahtuu semmosta että mun oma lapsi joutuu mun omien tekemisien takia niinku vaikka laitokseen. Et koska niinku mä muistan kyllä hyvin elävästi miten kova paikka se oli mulle.⁷

Katariina hade inte några klara framtidsplaner vid tidpunkterna då intervjuerna ägde rum. Hon kände sig ändå inte särskilt stressad över sin situation, även om många runt omkring henne har ifrågasatt hennes val att göra saker i den ordning hon gjort.

Tai siis monihan oli mulle just sillai, että mites nyt kun sä et oo opiskellu ammattii. Ja mä olin sillai, et niin no et mä oon vast [ikä], et kyl mul on aikaa opiskella ammatti tässä näin []. Et vaikka kaksikin ammattia, jos mä haluan, et kyl mul on täs aikaa. Et ei se mun elämä pääty siihen, et kun mä saan lapsen niinku.⁸

9.1.3 Socialt stöd

Katariina hade fått stöd från flera olika håll sedan hon blev placerad i tonåren. Då hon var omhändertagen var det handledarna och lärarna på skolan som utgjorde det största stödet. När hon flyttade hem kände hon sig till en början vilsen, då hon inte hade samma människor runt omkring sig. Sedan fick hon en stödperson och kände att hon vågade börja prata igen. Katariina berättar att hon haft 12–13 olika socialarbetare under tiden hon varit klient inom barnskyddet och att det pga. den stora ombytligheten varit svårt att skapa ett förtroendefullt förhållande till någon socialarbetare.

Under graviditeten och senare som förälder upplevde hon att hennes pojkvän, barndomsfamiljen och vännerna varit ett stort stöd och alltid trott på hennes förmåga att vara förälder. Hon tyckte att det mest varit omgivningen och människor som hon

⁷ Att det kommer aldrig att hända att mitt barn fast skulle hamna på en anstalt på grund av något som jag själv har gjort. För jag har nog väldigt levande minnen av hur svårt det var för mig.

⁸ Eller många var ju sådär till mig att vad nu när du inte har studerat till något yrke. Och jag var sådär att nå jag är bara [ålder] att jag har nog tid att studera till ett yrke här liksom []. Att fast till två yrken om jag vill, att jag har nog tid här. Att mitt liv tar inte slut fast jag får barn liksom.

egentligen inte kände, som förhållit sig kritiskt till henne under graviditeten och när barnet var litet. Det här var något som hon på något sätt varit förberedd på och också tänkte på innan barnet föddes.

Mutta tottakai mul oli se niinku mielessä, et kun on niin nuori, et kun sä oot vast täyttänyt [ikä], et ollaanks sulle sillain niinku, et kohdellaanks sua kuin pikkulasta joka saa lapsen. [] et ei X-vuotiaana voi olla mitenkään aikuinen tai vastuullinen aikuinen. Niin, tottakai tuli niinku se, että et saanks mä tukee nyt mistään tai [] pystynks mä niinku puhuu ihmisille tästä sillain niinku normaalisti? Ja tottakai monihan oli sillain, että “et kannattaaks tommosii vahinkoja pitää?”⁹

På rådgivningen var Katariina till en början försiktig med att berätta om sin bakgrund men så småningom vågade hon ändå tala mer öppet, eftersom hon upplevde att hon kom så bra överens med hälsovårdaren där. Rådgivningen kom att bli som en stötspelare för Katariina under hela graviditeten och även senare när barnet föddes. Men hon berättade också om dåliga erfarenheter av hur hälsovårdspersonal förhållit sig till henne.

..raskauden aikana, yks neuvolalääkäri oli mulle tällain näin, et toivotaan sit et sun lasta ei huostaanoteta, kun sä oot noin nuori äiti []. Että kyl niinku välillä se on ärsyttänyt tosi paljon, et tulee niinku [sanomaan silleen]. Koska sit taas kun mä oon niinku [] [oon] tosi semmonen ihminen, et mä kyl sitten kerron, jos mä tarvitsen oikeesti sitä apua ja näin.¹⁰

Numera tyckte hon att både hälsovårdarna och läkarna förhållde sig positivt till hennes föräldraskap. Hon poängterar att hon ändå hellre går till rådgivningen tillsammans med sin pojkvän, eftersom de då ser att pappan är med i bilden. När hon gått ensam har hon upplevt att de automatiskt tänker att hon är ensamförsörjande, för att hon är så ung.

Katariina hade förutom stödet från pojkvännen och den egna familjen hela tiden även haft tillgång till *formellt* stöd - detta först i form av en stödperson och senare av en

⁹ Men såklart tänkte jag på det att när man är så ung att när du först fyllt [ålder] att kommer [folk] att vara sådär att blir du liksom behandlad som ett litet barn som får barn. [] att inte kan en X-åring på något sätt vara vuxen eller en ansvarstagande vuxen. Så, såklart blev det sådär att kommer jag nu att få något stöd någonstans ifrån eller sådär att [] kan jag tala med människor sådär normalt om det här liksom? Och såklart var många sådär att “lönar det sig nu att hålla sådana där misstag?”

¹⁰ ..under graviditeten, var en läkare på rådgivningen till mig sådär att hoppas nu att ditt barn inte blir omhändertaget sen när du är en så ung mamma []. Att det har nog emellanåt stört mig jättemycket att man kommer liksom och [säger sådär]. För sen igen när jag liksom [] [jag är] jättemycket en sådan människa att jag nog berättar om jag på riktigt behöver hjälp och så.

socialhandledare som hon träffade 1–2 gånger i månaden på eftervårdsenheten. Hon tyckte att det varit skönt att ha en utomstående vuxen som fanns där om det uppstod svåra situationer. När Katariina var gravid brukade hon alltid träffa socialhandledaren i samband med besöken på rådgivningen. Socialhandledaren hjälpte henne då t.ex. med ansökningar, och de kunde tillsammans gå igenom vad som kommit upp på rådgivningsbesöket. Hon beskrev träffarna med socialhandledaren som hennes räddning under perioden då hon kände sig ensam.

Kyl se on ollu niinku siis pelastus suoraan sanottuna, kun sä pääsit pois kotoota, et sä meet tapaamaan jotain ja juttelemaan sun omist asioista semmoselle ihmiselle, ketä oikeesti haluaa tietää, mitä sulle kuuluu. [] Mä pidin sitä vähän sillai, et mä menin käymään mun kaverilla niinku tyylillään. Et mä en ottanut sitä sillai niinku, että mä meen nyt sinne mun tukihenkilön [sosiaalihjaajan] luo.¹¹

Överlag karaktäriseras Katariinas berättelse av att hon inte såg sin bakgrund som en börda, utan mer som något som hon lärt sig av. Hon berättade om hur hon kämpat och klarat sig, trots många och stora motgångar. Hon hade en positiv inställning till att ta emot hjälp och upplevde att det var viktigt att kunna prata öppet om sin bakgrund och situation med andra. Hon poängterade också att det att man ber om hjälp inte betyder att man är svag och att det är något som unga föräldrar borde komma ihåg. I Katariinas berättelse kom det tydligt fram hur kritiskt hon upplevt att omgivningen förhållit sig till henne som ung förälder och att hon upplevt att man lätt blir stämplad som en dålig mamma, ifall man är ung. I hennes fall hade det här lett till en vilja att bevisa att hon nog klarar av det, trots sin unga ålder. Hon beskrev det som att hon omvandlat tvivlet till en kraft som drivit henne framåt men betonade att detta till stor del varit möjligt tack vare det stöd som hon fått av sina närmaste.

¹¹ Helt ärligt talat har det har nog liksom varit en räddning att när du kommer bort hemifrån och får fara och träffa någon och tala om dina egna saker till en sådan människa som på riktigt vill veta hur du har det. [] Jag tänkte på det lite som att jag åkte iväg och träffade en kompis. Att jag tog inte det som att nu åker jag iväg för att träffa min stödperson [socialhandledare].

9.2 Timo

Timos berättelse grundar sig på en lång intervju som gjordes på en eftervårdsenhet. Timo berättade om sina erfarenheter utan att försköna dem, och efter intervjun kände jag en slags hopplöshet och sorg över att samhället inte ingripit i ett tidigare skede. Jag tänkte på insatserna skolan gjort för Timo men hur de inte haft någon effekt säkert till stor del pga. de utifrån sett svåra hemförhållandena, som Timo ändå själv upplevt som trygga. I Timos berättelse kom det också fram att en placering samtidigt kan upplevas som en räddning och som någonting väldigt negativt.

9.2.1 Uppväxt

Timo sade att han ända sedan han var liten levte på botten av samhället – att de som familj inte hade någonting. Redan från första klass hade Timo svårigheter i skolan och kunde inte koncentrera sig. Han gick i små klasser och blev ofta flyttad från klassen. I lågstadiet började han röka cannabis och i högstadiet började han med starkare droger. Timo berättade att det var väldigt lätt att få tag på droger på den tiden, fastän han var så ung. När Timo var i lågstadiet, blev hans pappa arbetslös.

..se [isä] oli monta vuotta työttömänä, ei se tehny mitään muuta kuin kävi baaris ja kuunteli aina täysil musiikkii himas. Se teki sitä joka päivä []. Mä muistan sen, mä muistan se niinku sen tähän päivään asti [], siis sitä rumbaa vaan, sitä samaa, samaa, samaa, samaa, samaa, samaa.¹²

Timo blev placerad för första gången i tonåren. Han berättade att hans missbruk och det, att han inte gick i skolan, var orsaken men att förhållandena hemma också påverkade beslutet om placeringen. Han var placerad vid flera olika tillfällen. Placeringarna upplevde han som dåliga erfarenheter främst pga. sättet han blev bemött på av de anställda. Ändå var det under tiden han var placerad som han fick ordning på sitt liv; han fick ett avgångsbetyg från grundskolan och slutade med drogerna och det kriminella livet. Timo berättade att många av hans vänner hade dött och trodde att han säkert skulle vara en knarkare eller död ifall han inte blivit placerad. Han sade att han under perioden

¹² ..han [pappa] var arbetslös i många år, han gjorde inget annat än att han var i baren och lyssnade alltid på musik för fullt hemma. Han gjorde det varje dag []. Jag kommer ihåg det, jag kommer ihåg det liksom ännu idag [], alltså den där rumban, hela tiden samma, samma, samma, samma, samma, samma.

då han var placerad också började tänka på saker. Dessutom fick han böter för tidigare brott, vilket ledde till att han insåg att han ville ha en förändring.

Timo lyfte, förutom pappans arbetslöshet och placeringarna, inte fram så många avgörande händelser eller vändpunkter från sin barndom och uppväxt. Han beskrev uppväxten främst som "tuff" och att det är få som varit med om liknande händelser som han. Han berättade om sin pappas missbruk och att pappan kunde vara en idiot ibland men att han samtidigt var en viktig, kär och nära person för Timo.

9.2.2 Att bli förälder

Timo sade att trots att graviditeten i deras fall var planerad blev han överraskad när han fick veta att de verkligen skulle få barn.

No en mä tiitä, mä yhes vaihees mä vaan halusin lapsen tai jotenkin mä halusin vaan tietää, et mimmost se ois. Tai sit se jäi mulle niin vain niinku jotenkin pään sisälle haaveeks tai jotenkin silleen sit. Muijakin tai sit mä kysyin muijalt, et onks se mitä mieltä, ja hän ja sit sekin oli vähän, et alko miettii asiaa, ja sit me yritettiin ja sit se onnistu tai saatiin tietää [että hän on raskaana].¹³

Timo talade mycket om tiden då barnet föddes och om hur stor kontrast det blev i vardagen jämfört med det liv han levt tidigare, när han varit ute med vänner hela tiden och festat mycket. Han berättade att han fortsatte som förut en tid efter att barnet föddes, men att hans flickvän sedan sade att det får vara nog och att han inte kan fortsätta på samma sätt. Timo beskrev det här som en svår tid då han funderade mycket över vad han kunde göra och vad inte. Timo hade också tänkt mycket på hur han vill vara som förälder och på hur han vill att hans barn skall växa upp. Han sade att han vill att barnet skall gå i skola och att barnet skall ha ordentliga vänner.

No, kyl mä haluun, et mun lapsi tai silleen, et se kasvaa hyvin, et se et siit ei, mä en haluu ainakaan, et siit tulee samanlainen kun musta tai niinku silleen.¹⁴

¹³ Nå int vet jag, i ett skede ville jag bara ha barn eller jag ville på något sätt veta att hur det skulle vara. Eller det blev liksom som en dröm i mitt huvud eller på något sätt så. Och flickvännen, eller då var det jag som frågade av flickvännen vad hon tycker och hon, och sen började hon också tänka på saken och sen försökte vi och sen lyckades det eller vi fick veta [att hon var gravid].

¹⁴ Nå nu vill jag att mitt barn har en bra uppväxt eller sådär. Att hen inte sen, att jag vill i alla fall inte att hen blir som jag varit eller sådär.

Vid intervjutillfället berättade Timo att han kände sig frustrerad och trött över att vara hemma och skulle vilja börja jobba. Han sade att han inte var intresserad av att börja studera. Han hade börjat några utbildningar tidigare men alltid avbrutit dem.

No pakkohan täs näin jotain saada duunii, elatust. Ei täs voi vaan niinku pyörii paikallaan niinku päivästä toiseen niinku junnaa vaan. Mä oon täs nyt pari vuotta niinku tekemättä yhtään mitään, et tää alkaa ole aika vittumaista tai silleen niinku.¹⁵

9.2.3 Socialt stöd

Även om placeringen hade inneburit att en förändring var möjlig i Timos liv, var han ändå missnöjd över hur han blivit bemött av myndigheter och tyckte inte att den bild som ges av barnskyddsanstalter stämmer överens med verkligheten. Timo ansåg att människor som hamnar på barnskyddsanstalter blir felbehandlade och att myndigheter ofta talar till unga som om de var dumma i huvudet.

No se, kaikki semmoset, mitä mitä arkijutut ja niitten niinku tavat ja asiat ja miten ne niinku käyttäytyy ja miten ne puhuu nuorille ja kaikki tämmöset. [] jostain ihmisist mul on ollu laitoksest on ollu hyötyy, kun ne on tajunnu, mut jotkut ei, on vaan niin urpoja, et ne ei tajuu. Tai niinku vaik sä selität niille, ni ihan kun se kattoo sua, kun jotain tyhmää niinku, et mitäs sä selität niinku tai silleen.¹⁶

Timo hade ändå några positiva erfarenheter, “jostain ihmisist mul on ollu laitoksest hyötyy kun ne on tajunnu”¹⁷, eftersom vissa förstätt. Timo sade att hans mamma är hans största stöd för tillfället och att det är med henne och med några vänner som han kan prata. Han sade att han är allt för sin mamma och att hon alltid hjälper honom och också ger pengar vid behov.

¹⁵ Nå nu måste man ju få något jobb här, försörjning. Att inte kan man bara tvinna på här på samma ställe dag ut och dag in liksom och bara vänta. Jag har nu varit här två år utan att göra någonting alls att det börjar vara ganska jävligt liksom eller sådär.

¹⁶ Nå, alla sådana där vardagssaker och liksom deras sätt och saker och hur de liksom betar sig och hur de talar till unga och allt sånt här. [] av en del människor på anstalten har jag haft nytta, när de har fattat, men endel är bara så korkade att de inte förstår. Eller liksom fast du förklarar för dem så ser de på dig som att du skulle vara dum eller någonting eller sådär att vad förklarar du liksom eller sådär.

¹⁷ “en del människor på anstalten har jag haft nytta av, när de har fattat”

..tietenkin et eihän sil [äidillä] ois mitään jos sil ei ois mua .¹⁸

Timo sade att mamman ändå inte kan hjälpa till med barnet i vardagen, och det kan inte Timos flickväns föräldrar heller. Timo förklarade att han kände sig helt slut och skulle behöva en paus, ett veckoslut nu och då när han bara fick vila, men att detta var svårt att ordna. De fick hjälp av en familjearbetare i ett tidigare skede men upplevde att det inte var till så stor nytta, eftersom familjearbetaren bara skötte barnet i två timmar åt gången. Timo betonade ändå, att de trots tröttheten klarar sig bra.

Siis, ei me sillain tarvii, kyl me pärjätään siis. Meil on kaikki ihan jees silleen. Jos joku ei tota, tai jos ei niinku tiedetä jostain niin me soitetaan yleensä neuvolaan tai lääkärille.¹⁹

Timo berättade om en stark vilja att finnas där för sitt barn, även om han upplevde att livet överlag kändes ganska tungt.

[] et mä oon miettiny monta kertaa et pitäis munkin heittää lusikka nurkkaan mut en mä halua koska mul on lapsi ja niinku näin. Mä haluan kasvattaa sitä ja mä oon itekin vasta niin nuori niin en mä [].²⁰

Timos berättelse skiljde sig från de andras genom att han varit mer missnöjd över samhällets insatser. Genom berättelsen fick jag också intrycket av att han förhöll sig skeptiskt till sociala myndigheter men hade en större tilltro till t.ex. rådgivningen och till läkare. Även om Timo upplevde att hans mamma var ett stort stöd, var familjen utan utomstående praktisk hjälp för tillfället, vilket kändes tungt. Timo hade inte några konkreta framtidsplaner men önskade att han själv skulle få ett jobb och att hans barn skulle få en bra uppväxt och inte bli likadan som han själv varit som liten.

¹⁸ ..såklart, att inte skulle hon [mamma] ju ha något om hon inte hade mig.

¹⁹ Alltså, inte behöver vi på det sättet, att vi klarar oss nog alltså. Allt är nog helt ok med oss. Om något inte, eller om vi inte vet något så ringer vi oftast till rådgivningen eller till läkaren.

²⁰ [] att jag har tänkt flera gånger att borde jag också ge upp men jag vill inte för jag har ett barn och så här. Jag vill liksom uppfostra det och jag är själv ännu så ung att jag vill inte [].

9.3 Veera

Veeras berättelse skiljer sig från de övriga respondenternas i och med att hon blev omhändertagen i ett tidigare skede och för en längre tid jämfört med de andra. Orsaken till den tidiga placeringen var mammans allvarliga missbruk. Det var lätt att intervjua Veera och att komma in i hennes berättelse. Hon berättade detaljerat om flera avgörande händelser, och jag fick uppfattningen att hon bearbetat och talat mycket om det hon varit med om tidigare.

9.3.1 Uppväxt

Veera var som liten och ung placerad på ett och samma familjehem under flera år och såg omhändertagningen som väldigt lyckad. Hon sade också att hon säkert hade gått i sin mammas fotspår, ifall hon inte blivit placerad. Samtidigt beskrev hon att det var traumatiskt att slitas från sin familj som liten, trots att det kändes otryggt hemma. Veera berättade att hon inte hade tänkt så mycket på sin egen barndom innan hon själv fick barn. Det var först i samband med att hon själv blivit förälder som hon på djupet insett hur onormal hennes egen uppväxt varit.

Et just siis kaikki mitä ikinä se [äiti] onkaan meille tehny, kännissä tullut kotiin keskellä yötä eri miesten kaa, hirveesti ihmisiä tullu, pistetty musat soimaan vaikka oli yö ja lapset kaikki me nukutaan. Polttaa sisäl röökii ja vetää kamaa siellä ja kaikkee tommosta.²¹

När Veera gått ut grundskolan flyttade hon tillbaka till sin mamma. Hon berättar att hennes mamma hade väldigt bråttom med att få henne hem igen och att hon så här i efterhand inte riktigt kan förstå varför. Då hon flyttade hem var allt bra i ungefär en vecka och sedan fortsatte allting som förut.

Veera lyfte fram mammans missbruk, en olycka som skett i hemmet och placeringen som avgörande händelser under sin uppväxt. Hon sade att hon alltid haft stöd av sina

²¹ Att allt sen som hon har gjort, kommit hem i fyllan på natten med olika män, massor med människor har det kommit, det har spelats musik för fullt fast det var natt och alla vi barn låg o sov. Rökte inne och drogade där och allt sånt.

syskon, speciellt av sin storasyster, men att det egentligen inte funnits andra närvarande vuxna personer i hennes liv innan hon blivit placerad. Hon lyfte också fram hur hon först i ett sent skede insett att hennes hemförhållanden inte var normala, vilket hon trodde då hon var liten. Relationen till pojkvännen hade också varit en vändpunkt för Veera, och något som ledde till att hon lugnade sig efter en vildare period när hon gick i högstadiet. När Veera tänkte på tiden innan barnet föddes, var det inte något som hon längtade till eller saknade. Tvärtom beskrev hon tiden före barnet som ganska tråkig.

..en mä tiedä, mä olin aika semmonen, en mä tehnyt mitään tai silleen, et mä vaan olin ja kävin koulussa []. Ja en mä tiedä, se oli aika semmost tylsää, tai ei mul mitenkään ikävä niit aikoja kun mul ei ollu [lasta].²²

9.3.2 Att bli förälder

Ungefär ett halvt år efter att den långvariga omhändertagningen tagit slut fick Veera veta att hon var gravid. Veera berättade att hon var chockad och tänkte svimma, när hon såg det positiva graviditetstestet. Till en början tyckte nästan alla att hon var för ung för att få barn och att hon borde göra abort. Men Veeras syster sade att hon skulle stöda henne, oberoende vilket beslut hon fattar.

Et tosi paljon kuuli sitä, et kun sä oot niin hirveen nuori ja bla bla bla semmost perus mitä nyt varmaan kaikki teiniäidit kuulee ja tälleen. Mut eipä mua oikeestaan kiinnostanut, mä olin vaan et mä ite tiän mikä mun elämäntilanne on, ja se et mua ei siinä vaiheessa enää mikään alkoholi kiinnostanu, et en mä silloin enää edes juonut tai mitään. Et mä olin aina vaan kotona ja en mä ikinä tehny mitään muutenkaan. Niin sit mä olin vaan silleen et mitä välii ja näin.²³

Första tiden med barnet beskriver Veera som tung, och hon kände sig ofta väldigt otrygg och rädd. Hon hade aldrig skött om små barn förut och hade inget stöd, förutom

²² ..inte vet jag, jag var ganska sådär att jag inte gjorde någonting eller sådär att jag bara var och gick i skolan []. Och inte vet jag, det var ganska sådär tråkigt eller inte saknar jag de där tiderna när jag inte hade [barn].

²³ Att jättemycket fick man höra sånt att när du är så hemskt ung och bla bla bla sådant där som nu säkert alla tonårsmammor får höra och sådär. Men jag brydde mig nu inte så mycket, jag var bara sådär att jag vet själv hur min livssituation ser ut och det att jag inte mer i det skede var intresserad av alkohol, att jag drack inte ens då mera. Att jag var alltid bara hemma och gjorde aldrig någonting ändå. Så sen var jag bara sådär att vad e det för skillnad och sådär.

systemen. Barnet sov dåligt, och hon var rädd för att det skulle hända något med det, som tidig spädbarnsdöd eller att det skulle storkna. Hon oroade sig också för att hon inte skulle kunna ta hand om det på rätt sätt. Hon vågade inte be om hjälp eller berätta om hur hon kände för utomstående, eftersom hon var rädd att barnet då skulle omhändertas, på grund av att hon var så ung.

..kun oli nuori niin, tai no okei oonhan mä vieläkin nuori ja näin mut kuiteskin ala-ikäinen ja kaikkee, niin mä en niinku uskaltanut sanoo kenellekään et nyt vähän väsyttää koska mua pelotti heti, et sit joo no [lapsi] lähtee huostaan. Jotenkin se, et on varmaan traumaa siitä kun ite joutuu lähtee ja näin niin ei halua sitä samaa. Niin tota niin sit piti vaan, tai mä olin hiljaa ja koitin jaksaa.²⁴

Veera upplevde att livet med barnet nu var lättare, och hon hade också fått flera i sin närkrets som hjälpte till. Hon tyckte också att hon numera vågade tala mer öppet om hon kände sig trött och om hur hon kände överlag. Vid tidpunkten för intervjuerna gick barnet på dagis och Veera hade börjat studera. Hon trodde att motivationen till att studera låg i att hon fått barn och att hon säkert inte skulle göra någonting alls för tillfället ifall hon inte hade barn. Veera sade att det var viktigt för henne att hon i framtiden skulle ha ett yrke och vara en mamma som arbetar.

..mä haluun olla se niinku työssäkäyvä äiti-ihminen ja sit [lapsi] voi sanoo et joo et äiti on töissä ja kaikkee []. Kyl se mun mielest on kivaa silleen kuulla et munhan äiti ei oo nyt varmaan päivääkään tehnyt töitä tai silleen. Et ei oo kiva sanoo et joo et äiti on työtön ja sossun rahoil menee. Et kyl mä haluun et jos [lapselta] kysytään [et se voi sanoa] “että joo et se on tos kauppa töissä et on monta vuotta”. Tai jotain tommosta.²⁵

Veeras egen barndom hade påverkat henne mycket som mamma, och hon sade att hennes mamma främst har lärt henne hur hon *inte* ville vara som förälder. I slutet av den första intervjun lyfte Veera fram att det positiva med hennes mamma ändå varit att hon

²⁴ ..när man var ung, eller okej jag är ju ännu också ung men när jag var underårig och så så vågade jag liksom inte säga till någon att nu är jag lite trött, för jag var genast rädd för att barnet i så fall skulle omhändertas. På något sätt var det, det att jag säkert fått trauma från det att jag själv måste fara, att man inte vill att det ska gå lika. Så då måste man bara, eller jag var bara tyst och försökte orka.

²⁵ ..jag vill liksom vara den där arbetande mamma-människan och så kan [barnet] säga att jo mamma jobbar och allt sånt. [] Jag tycker nog att det är trevligt att höra när min mamma har ju säkert inte jobbat en endaste dag eller sådär. Att inte är det så roligt att säga att jo min mamma är arbetslös och lever på socialbidrag. Att nog vill jag att [barnet ska kunna säga] “att jo hon jobbar där i butiken, har varit där i flera år”. Eller nånting sånt.

alltid har kunnat tala med henne om allt, även om mamman inte har kunnat stöda henne på andra sätt.

..niin mä haluun kans olla samanlainen [lapselle] et ihan sama mitä tulee, et se niinku voi puhuu mulle []. Mä niinku mietin, et kyl mä taidan olla just sen verta rento et sitä ei niinku pelota sanoo asioita mulle. Et jos se on tehny jotain pahaa, et just se et mä en oo semmonen et mä vaan raivoan et no niin nyt kotiaresti ja viikoks puhelin pois ja mitään tommosta. Koska eihän silloin kukaan lapsi uskalla mitään sanoo jos on tehny jotain tai niin. Sit vaan puhutaan asioista ja näin pois päin. Et niinku rajat ja rakkaus.²⁶

9.3.3 Socialt stöd

Till skillnad från flera andra respondenter hade Veeras mamma inte varit en tillgång för Veera, gällande praktisk hjälp. Förhållandet till den egna mamman hade inte heller förändrats efter att Veera fått barn. Däremot hade Veeras syster alltid varit ett stort stöd för henne. Hon beskrev systemen som den person som stött och stöder henne mest också i hennes föräldraskap.

..[sisko] nyt oli ainoa semmonen aikuinen kehen mä luotin ja kuka oli mun tukena ja kaikkee. Ei ollu oikein muita. Mut ei se mitään, kyl se riitti mulle.²⁷

Veera berättade att hon speciellt till en början funderade på hur omgivningen uppfattade henne som förälder, till exempel vid tillfällen då hon var ute och gick med barnet i vagnen. Hon sade att hon fortfarande kunde känna ett behov att visa offentligt att hon verkligen är barnets mamma.

..kyl mul välil tulee semmonen olo, et jos mä oon jossain puistos [lapsen] kaa et mitä ihmiset mieltii, et luuleks ne et mä oon tyyliin [lapsen] isosisko tai jotain

²⁶ ..så jag vill också vara likadan mot [barnet] att oberoende vad det kommer så att hen liksom kan tala med mig []. Jag tänker att jag nog är så pass avslappnad att hen liksom inte är rädd för att berätta saker för mig. Att jag inte är en sådan som bara skriker och säger att nå nu blir det hemarest och tar telefonen bort för en vecka eller nånting sånt, om hen gjort något illa. För inget barn vågar ju berätta någonting då ifall det gjort någonting eller så. Så sedan talar man bara om det och så vidare bortåt. Att liksom kärlek och gränser.

²⁷ ..[min syster] var nu den enda vuxna som jag kunnat lita på och som har stött mig och sådär. Det fanns inte riktigt andra. Men det gör inget, det räckte för mig.

tommosta. Mut sit just niinku tahalteen sen takii mä oon vaan et “äiti tekee sitä, tuu tänne äitin kaa”. Et mä haluun näyttää sen et minä olen sen äiti []²⁸

Veera upplevde att hon både på rådgivningen och på barnets dagis blivit bemött på ett bra sätt. Hon sade att hon var överraskad över att ingen, varken på dagis eller rådgivningen, hade kommenterat hennes unga ålder, vilket var något hon förväntat sig och också varit rädd för. Veera förklarade att hennes syster sagt till henne att hon skall tala med personalen på dagis om det är något. Och att det, ifall hon berättar att hon är trött, inte betyder att hon skulle vara svag, men att de däremot kan undra över hur det är, ifall man aldrig berättade något.

Den myndighetsperson som verkade stå Veera närmast var socialarbetaren på eftervårdsenheten. Veera sade att hon kunde tala om allt med hen och att det var till hen hon skulle ringa ifall hon skulle behöva hjälp. Trots att Veera upplevde att hon också blivit bra bemött på rådgivningen, hade hon inte velat berätta om sin bakgrund där. Hon sade att det inte riktigt blivit något tillfälle att tala om det, när de alltid bara pratade om barnet. Veera sade att hon gärna skulle lära känna andra som är i en liknande livssituation som hon, då få av hennes egna vänner hade barn. Hon hade fått information om grupper för unga mammor från flera olika håll, men valt att inte gå eftersom det kändes obekvämt.

Veera hade i sitt föräldraskap främst fått stöd från en signifikant person, sin syster. Även om hon upplevde att hon blivit positivt bemött av myndigheter, rådgivningen, personal på dagis, socialhandledaren på eftervårdsenheten, hade hon delvis haft svårt att öppna sig och tala om sin situation för dem. Hon förklarade också att hon varit rädd för att be om hjälp pga. sin unga ålder och fördomarna hon tänkte att folk har på grund av det.

²⁸ ..nu känner jag ibland sådär att, om jag är i någon lekpark med [barnet] så funderar jag vad folk tänker, att tror de måne att jag är [barnets] storasyster eller nånting sånt. Men sen just brukar jag därför på flit säga bara att “mamma gör det här, att kom hit med mamma”. Att jag vill visa att jag är [barnets] mamma [].

9.4 Hilla

Hillas berättelse grundar sig på en intervju som gjordes hemma hos henne. Ifall jag hade haft möjligheten att intervjua Hilla en andra gång, skulle jag ha bett henne berätta mer om sin barndom och om livet före föräldraskapet. Det här var något som inte fick så mycket plats under vår intervju. Hillas svar var ofta ganska korta, men jag upplevde ändå att det hon sade var genomtänkt. Det var tydligt att hon hade reflekterat mycket både på sin situation och på sin bakgrund.

9.4.1 Uppväxt

Hilla blev brådskande placerad på hennes mammas initiativ, när hon var på väg in i tonåren. Orsakerna till placeringen var Hillas missbruk av alkohol och cannabis och att hon inte gick i skolan. Hon sade att det inte heller gick bra för henne hemma, *“en pysynyt siellä”*²⁹. Hilla trodde att orsakerna till problemen berodde på puberteten och att kompisarna hade ett för stort inflytande på henne, *“et jos joku teki jotain tyhmää, piti itekki kokeilla”*³⁰. Hon upplevde också att hennes mamma levde som i en svunnen tid och kände att hon inte förstod henne eller hennes sätt att tänka. Hilla var väldigt arg på sin mamma över placeringen, men sade att hon såhär i efterhand är tacksam och ser placeringen som det enda alternativet vid det tillfället. Den brådskande placeringen ledde till en långvarigare placering, som kom att vara i tre och ett halvt år. Det var under den här perioden som Hilla upplevde att hon växte till sig och mognade som person. Hon fick ordning på skolan och på sitt liv igen och slutade även så småningom med missbruket.

*..et kaks vuotta meni et siel viel jatkoin ja jatkoin mut sit niinku jossain vaiheessa, tai se viimeinen vuos niinku oikeastaan tajus.*³¹

²⁹ “jag stannade inte där”

³⁰ “att om någon gjorde något dumt måste man själv också pröva”

³¹ ..att det gick två år där som jag bara fortsatte och fortsatte men sen liksom i något skede, eller det sista året så fattade man egentligen.

9.4.2 Att bli förälder

Som de flesta respondenterna, blev Hilla chockad över beskedet om graviditeten. Även hon visste genast att hon ville behålla barnet, fastän många, både professionella och privata personer, sade till henne att göra abort.

*..mut sit siis kun laitoin Facebookkiin ultrakuvan ja näin niin sit siit tuli tosi paljon sanomist. Mut mä kumminkin päätin et kyl mä sen [lapsen] pidän.*³²

Hilla berättar att det kändes illa när folk sade att hon skulle göra abort och att hon började känna en stark ilska mot vissa personer. Hon tänker att hon själv aldrig skulle säga till någon rakt i ansiktet att göra abort, eftersom det är en så personlig sak. Även Hillas mamma var till en början upprörd över graviditeten, men med tiden började hon förhålla sig bra till att Hilla skulle bli förälder.

*No aluks [äiti] oli silleen tosi järkyttynyt mut sit pidemmän ajan päälle se alko suhtautuu hyvin ja sit kun [lapsi] synty ja se tajus et kyl mä jaksan ja pystyn siihen.*³³

Under graviditeten kände Hilla sig ändå stundvis rädd, då hon aldrig hade skött om små barn tidigare och inte visste hur livet skulle komma att bli.

*Mä yritin ajatella niinku kaiken positiivisesti ja silleen et kyl kaikki onnistuu. Ja niin on onnistunutkin, ja [] kaikki mennyt tosi hyvin. Et tottakai mua omalla tavalla pelotti et minkälaista tulee olee pienen kans kun ei oo koskaan ollu. Ei oo edes vaippaa vaihtanut koskaan ennen. [] mut kyl siihen niinku, siihen oppii.*³⁴

Hilla sade att hon blivit noggrannare med många saker i och med att hon blivit förälder. Hon upplevde att hon bar huvudansvaret som förälder och fick inte mycket hjälp av barnets pappa, vilket ibland kändes tungt. Hon såg ändå ansvaret som någonting som

³² ..men sen när jag lade ut ultraljudsbilden på Facebook och så så sen hade folk mycket att säga. Men jag bestämde mig ändå för att jag nog skall behålla det [barnet].

³³ Nå till en början var mamma jätte upprörd men sen efter ett tag började hon förhålla sig bra till det och sen när [barnet] föddes och hon förstod att jag nog orkar och klarar av det.

³⁴ Jag försökte tänka på allt på ett positivt sätt och så att det nog kommer att gå bra. Och det har det också gjort, och [] allt har gått jättebra. Att såklart var jag på ett sätt rädd, att hur det kommer att vara med en liten, när jag aldrig varit med en förut. Jag hade inte ens någonsin bytt blöja förut. [] Men man liksom, man lär sig.

hon nu bara hade och skulle leva med. Även om Hilla alltid velat ha barn som ung, kunde hon ibland sörja över att det inte blev så mycket tid mellan placeringen och det att hon själv blev förälder.

..en mä ois uskonut et saan näin nuorena tai niin nuorena oisin saanut lapsen, vaikka mä oon aina halunnu nuorena lapsen, mut en mä silti uskonu et niin nuorena []. Että niinku ehkä sitä elämää ois halunnu viel elää, tai sitä nuoruutta. Et kun mäkin olin kolme ja puol vuotta [sijoituksessa] ja sitä ennen mä olin tääl kaupungissa tuol [sijoituksessa].³⁵

Vid intervjutillfället hade Hilla en studieplats vid en yrkesskola som väntade och hon såg väldigt mycket fram emot att börja studera. Hon väntade också på att få börja jobba inom branschen. Hon ville att hennes barn skulle gå på dagis när hon skulle börja studera. Därtill tyckte att det var viktigt att barnet skulle ha någon hobby som äldre, då hon själv också haft det som barn, och fått mycket kraft av det under svåra perioder.

9.4.3 Socialt stöd

Hilla sade att hon inte skulle ha klarat sig utan sitt stödnätverk, som var ganska stort. Det största stödet fick hon av sin mamma, som hon numera hade en väldigt nära relation till. Förutom att mamman hade trott på hennes förmåga att fungera som förälder, var hon till en stor hjälp i vardagen. Hilla sade att även om hon ville vara på sitt eget sätt som förälder och göra många saker på ett annat sätt jämfört med hur hennes mamma gjort, såg hon också sin mamma som en slags förebild. Det hade med andra ord skett en stor förändring i deras relation, som var ganska dålig under tiden då Hilla blev placerad.

Me ollaan joka päivä yhteydessä ja nähään joka päivä, äiti käy täällä ja mä käyn siellä ja auttaa niinku kaikessa.³⁶

Hilla nämnde flera centrala personer och sammanhang som gav henne stöd. Hillas pappa hälsade på regelbundet, och dessutom hade hon flera nära vänner. Hon fick också

³⁵ .jag skulle aldrig ha trott att jag får som så ung eller att skulle få barn som så ung, fastän jag alltid velat ha barn som ung, men jag trodde ändå inte att det skulle vara som så ung []. Att kanske man liksom skulle ha velat leva livet lite till, eller att vara ung. Att när jag var ju tre och ett halvt år [placerad]och före det här i stan [placerad].

³⁶ Vi har kontakt varje dag och ses varje dag, mamma kommer hit och jag är hos henne och hon hjälper liksom med allt.

mycket hjälp av de "egna" anställda på eftervårdsenheten. Ett sammanhang som hon beskrev som speciellt viktigt var en stödgrupp för unga mammor som socialhandledaren på barnskyddet hade tipsat henne om, då hon var gravid. Förutom att man där kunde tala med andra som befann sig i samma livssituation, tyckte hon att det var skönt att bara ha ett ställe att gå till och program på dagarna. Hon sade att hon också hade fått flera vänner genom gruppen.

Hilla hade flyttat flera gånger under tiden som förälder men har trots det fått gå kvar på samma rådgivning, vilket hon var glad över. Hon sade att hon kom bra överens med hälsovårdaren, och det skulle ha känts tungt att alltid byta till en ny hälsovårdare i samband med flyttarna. Hilla upplevde att hon kunde tala öppet med hälsovårdaren på rådgivningen och hade därför också berättat om sin bakgrund där.

No se on semmonen ihminen kenelle niinku voi puhuu ihan mist vaan. Et se on niinku mulle jotenkin tärkeet et mä voin sanoo just sitä mitä mä aattelen [] et ei tarvi jättää kertomatta jotain.³⁷

I Hillas berättelse kom det tydligt fram hur hon fått stöd på flera olika plan. Hennes mamma hade trott på henne och var dessutom till en stor hjälp i vardagen. Därtill var stödet från gruppverksamheten och det att få tala med andra som befinner sig i en liknande livssituation viktigt. Också kontakten till eftervården och till rådgivningen hade varit stödjande. Hilla hade en positiv inställning till de interventioner som samhället gjort under hennes uppväxt och tyckte att hon genom placeringen fått ordning på sitt liv. Hon betonade att det är viktigt med kontinuitet och flexibilitet i myndighetsrelationer och det att man blir bemött av en person som "är en människa som man kan tala med om vad som helst". Hillas berättelse visade också att det tar tid att få en förändring till stånd om det gått snett, och att det därför kan vara av avgörande betydelse att placeringen sker i tid.

³⁷ Nå det är en sådan person som man liksom kan tala med om helt vad som helst. Att det är på något sätt viktigt för mig att jag kan säga precis vad jag tänker [] att man inte måste låta bli att berätta nånting.

9.5 Suvi

Suvis berättelse skilde sig från de övriga i och med att hon blev placerad först efter att hon fått barn. Detta var något jag inte visste om då vi inledde den första intervjun. Jag har ändå valt presentera berättelsen trots att den inte är helt i enlighet med kriterierna för deltagandet i studien, då hon inte varit placerad *innan* graviditeten. Valet grundar sig på att jag upplever berättelsen som ett bra tillägg till studiens syfte gällande vilka tankar och utmaningar tonårsföräldraskap kan innebära och hur samhället med sina stödåtgärder svarat på dessa.

9.5.1 Uppväxt

Suvi berättade att hon var ett väldigt snällt barn som liten men att det blev en tvär förändring när hon gick i tredje klass och kom in i puberteten. Hon beskrev det som att hon efter det blev som en “angstig tonåring”. Suvi hade ett stort kompisgäng och hängde ofta ute eller på någon ungdomsgård efter skolan som barn och ung. Hon började röka när hon gick i trean, och när hon gick i femman och sexan började hon festa och dricka med sina vänner. I högstadiet började hon röka cannabis. I motsats till flera av de andra respondenterna, tyckte Suvi att det inte fanns något tryck från kompisarna att röka och dricka, utan att hon gjorde det mest för att det var roligt. Samtidigt tycker hon att det så här i efterhand känns ganska hemskt, med tanke på att hon var så liten. Hon sade också att hon inte kan förstå hur äldre människor har köpt tobak till någon som är nio eller tio år gammal. Suvi beskrev sina kompisar som väldigt centrala under hennes uppväxt men upplevde ändå inte att hon känt någon slags press att passa in, eller göra saker bara för att kompisarna gjorde det. Hon sade att hon i efterhand kan förundra sig över vad hon hållit på med men att hon ändå inte direkt ångrar någonting.

Suvi berättade att hon hade det bra hemma och att det i familjen varken fanns missbruk eller andra allvarliga problem. Hon sade ändå att stämningen var ganska sträng och funderar om det, att rökandet och drickandet kom i ett så tidigt skede, var en reaktion på detta.

No ehkä niinku ei ois pitänyt olla niin ankaraa aina et semmonen huutaminen ja raivoaminen ei mulle niinku käy, tai silleen auttanut, et siit tuli vaan enemmän silleen [kapinaa].³⁸

I barndomshemmet pratades det aldrig om alkohol eller liknande, och Suvi tror att det kanske bidrog till att det kändes så spännande när hon var yngre. Hon berättade att hennes föräldrar nog visste om vad hon gjorde på fritiden, och att de var oroliga för henne, men att de inte kunde göra någonting åt saken. Suvi tror att hennes mamma hade lättare att acceptera och förstå Suvis härjande, eftersom hon varit liknande själv som ung. Ändå var relationen till mamman inte nära när Suvi var yngre. Suvi upplever ändå att hon haft allt som hon behövt när hon var liten och att hon inte har något att klaga över när det gäller hennes uppväxt. Hon sade också att hon ibland kan ha dåligt samvete över allt som hennes föräldrar fått stå ut med då hon var yngre.

9.5.2 Att bli förälder

Suvi gick i högstadiet när hon blev gravid. Fastän hon och pojkvännen bara använt preventivmedel sporadiskt, hade de inte trott att det skulle hända. Hon berättar att hon hade mått illa ett tag på morgnarna och att det var hennes vänner som tvingade henne att göra ett graviditetstest. Hon var tillsammans med sina vänner när hon gjorde testet och fick veta om det positiva resultatet. Suvi visste inte hur hon skulle reagera då hon fick veta om graviditeten. Hennes pojkvän trodde först att hon skojade när hon berättade, men då han förstod att det var sant blev han helt ställd. Suvis mamma stödde henne från första början och sade att hon kommer att finnas vid hennes sida, vilket beslut hon än fattar. Kompisarna var främst ivriga över nyheten och sade också att de kommer att stödja henne.

Kaikki oli sillain et jos sä pidät sen niin must vois tulla sen kummitäti ja et kaikki oli niinku auttamassa heti ja silleen niinku ns tukena jos mä päätän pitää. Et se on niille [kavereille] ok ja ne on niinku apuna siinä.³⁹

³⁸ No kanske de inte hade behövt vara så strängt, att sådant där skrikande och grälände funkar inte för mig, eller hjälpte inte, att av det blev man så där ännu mer [upprorisk].

³⁹ Alla var sådär att om du håller det [barnet] så kan jag bli hens gudmor och alla ville liksom genast hjälpa till hemskt mycket och liksom stödja mig om jag bestämmer mig för att behålla det. Att det är ok för dem [kompisarna] och att de hjälper mig.

Suvi kände sig ändå vilsen och visste inte var hon skulle bo och hur hon skulle ha råd att ha ett barn. Hon berättar att hon inte visste något om utkomststöd eller liknande. Skolkuratoren på skolan hjälpte sedan Suvi och hennes pojkvän att göra en barnskyddsanmälan om sig själva. Kort därefter träffade de en socialarbetare och blev klienter inom barnskyddet. Suvi upplevde att socialarbetaren som de träffade inte riktigt visste vad de hade rätt till osv. eftersom de inte var myndiga. Till slut fick de ändå veta att de hade rätt till utkomststöd och att de kunde bo självständigt, trots att de inte fyllt 18 år.

Suvi berättade att hon var väldigt nervös under perioden hon var gravid men att hon samtidigt också hade en tilltro till att det skulle gå bra. Under den här perioden tyckte hon att det var lättast att tala med en äldre kvinnlig släkting om sin nervositet och oro.

Efter att barnet föddes flyttade familjen till ett mödrahem. Men det kändes inte som en plats för dem, så kort därefter flyttade de till en egen lägenhet.

No se oli tota, mun mielest se oli enemmän niinku silleen jotenkin äideille suunnattu. Tai silleen et mun ymmärtääkseni siel ei hirveesti niitä isiä ollu asumassa. Ja sitte just et siel oli yhteiset suihkut ja tällaset niin se oli vähän. Vähän semmost tuntui et se on vähän kun joku laitos.⁴⁰

Suvi upplevde att de klarade vardagen bra när barnet var litet men sade också att hon och pojkvännen festade mycket under den tiden, alltid när barnet sköttes om av någon annan. När barnet var ett år gammalt deltog familjen i en familjerehabilitering som varade i tre månader. Suvi sade att det var barnskyddet som gjorde remissen.

Mä en ees oikein tiedä mikä siin oli se syy, et meil on mennyt [lapsen] kaa tosi hyvin ja siel perhekuntoutuksessakin me ei saatu niinku mitään negatiivista palautetta. Et me itekkin lähettiin sinne perhekuntoutukseen sen takii et me mennään niinku todistaa meidän kykyä vanhempina.⁴¹

⁴⁰ Nå det var alltså, jag tycker att det på något sätt var mera riktat till mammor liksom. Eller jag förstod det som att det inte var så många pappor som bodde där. Och sen det att där var gemensamma duschar och sånt och det var lite. Det kändes lite som någon anstalt liksom.

⁴¹ Jag vet inte ens riktigt vad det var för orsak, för det hade gått jättebra för oss med [barnet] och där på familjerehabiliteringen fick vi liksom ingen negativ feedback att vi åkte själva också på den där familjerehabiliteringen för att liksom fara och bevisa vår förmåga att vara föräldrar.

Hon såg familjerehabiliteringen som en positiv upplevelse och tyckte att både de anställda och de andra familjerna var trevliga. Hon tycker också att de fick bra tips gällande barnuppfostran t.ex. om barn i trotsåldern, som de har nytta av nu när barnet är äldre.

När barnet var två år blev Suvi och hennes pojkvän placerade på skilda anstalter för en tre månader lång avvänjningsperiod. Suvi tycker inte att det den här gången heller sades någon direkt orsak till placeringen men att socialmyndigheterna säkert tyckte att festandet hade blivit för vilt. Till en början var hon arg över placeringen. Det kändes som en stor kontrast till det att hon hade bott på egen hand en längre tid och fått bestämma över sig själv. Men i efterhand ser hon ändå avvänjningsperioden som en positiv händelse. Hon berättar att hon där lärde sig att hitta andra sätt att slappna av än genom att röka cannabis; som att spela, se filmer och laga mat. Under dagarna deltog hon också i pysselgrupper och gymnastik. Hon var även med i en samtalsgrupp där de talade om missbruk men upplevde att hennes situation var ganska lindrig jämfört med de andra, som hade använt tyngre droger.

I samband med avvänjningsperioden placerades barnet. Suvi träffar ändå barnet regelbundet, och tanken är att de i framtiden skall bo tillsammans. Suvi berättade att hon för tillfället studerar och träffar vänner under veckorna och är "mamma" under veckosluten. Hon tyckte att det funkade bra med att pendla mellan mammalivet och livet med kompisarna. Hon tyckte också att hon lugnat sig och blivit förnuftigare i och med att hon fått barn, men kan ändå ibland känna att det är tungt att vara mamma och aldrig bara få vara ansvarslös och ung. Hon sade att hon önskar att hon, pojkvännen och barnet skulle ha ett normalt familjeliv i framtiden, att de skulle bo tillsammans och att hon skulle ha ett jobb. När det gällde relationen till barnet hoppas hon att de skulle ha ett närmare förhållande än vad hon själv hade med sina föräldrar som liten – hon önskade att de skulle kunna prata om allt.

9.5.3 Socialt stöd

Också Suvi sade att relationen till den egna mamman blivit betydligt närmare i och med att hon fått barn. Det var sin mamma som hon vände sig till om hon hade problem eller inte visste någonting gällande barnet. Därtill berättade hon att det också finns andra kvinnliga släktingar som varit och är viktiga för henne. Även om Suvi upplevde att de blivit sakligt bemötta på rådgivningen och att de varit flexibla, har hon hela tiden känt att de varit "under lupp" och att de ibland fått barnskyddsanmälningar utan orsak.

[] ja sit just saattoi olla et ei me päästy niinku bussiin tai jotain tällaista ku siel olikin kahdet vaunut ni sit saatettiin olla myöhässä siit, tosi helposti siit tuli sit jotain nalkuttamist tai saatto tulla niinku joku lastensuojeluilmoituskin jopa.⁴²

Suvis vänner har inte barn, och hon känner inte några andra föräldrar. Hon har inte heller deltagit i någon grupp för unga mammor eller liknande, även om hon fått information om sådana. Hon beskriver sig själv som en ganska blyg person och skulle gärna ha haft någon att gå tillsammans med.

Det fanns flera myndighetspersoner i Suvis liv. Av alla myndighetspersoner hon hade omkring sig upplevde hon att det fanns en person som hon kunde tillförtro sig till ordentligt och med vem hon kände att de var på samma våglängd. Den här personen beskrev hon som avslappnad och som en person som inte övervakade eller misstänkte henne. Överlag tyckte hon att det var svårt att få tag på barnskyddets socialarbetare och var besviken över hur deras ärenden blivit skötta.

Sinänsä on yllättänyt miten huonosti kaikki asiat aina hoituu. Et kaikki on aina jotenkin tosi vaikeeta, et mikään ei ikinä etene silleen et aina vaan junnataan paikoillaan. Ja kaikki keskustelut on aina sellaista samaa jauhantaa et ei ikinä päästä eteenpäin. [] Tai on niinku vähän semmonen olo et ei oikeastaan tarvis mitään niinku lastensuojeluu et niinku et se on vaan niinku siel taustalla silleen [ja] välillä niinku tulee joku keskustelu⁴³

⁴² ..och så kunde det just vara så att vi inte kom med på bussen eller nånting, om det redan var två barnvagnar där, så hände det att vi blev sena på grund av det, jättelätt blev det sen nåt jamsande om det eller så kunde det liksom till och med komma någon barnskyddsanmälning.

⁴³ I sig är jag överraskad över hur dåligt alla saker alltid sköts. Att allt är alltid på något sätt så svårt att ingenting går på det viset framåt att man trampar alltid bara på samma ställe. Och alla diskussioner är alltid helt samma jamsande och man kommer aldrig vidare. [] Eller det känns lite som att man inte egentligen skulle behöva nåt barnskydd att det liksom bara är där i bakgrunden och [att det bara] alltid emellanåt blir någon diskussion.

Trots att Suvi förhöll sig kritiskt till socialarbetarna inom barnskyddet och inte tyckte att saker framskridit eller att man förklarat de verkliga orsakerna bakom olika interventioner, upplevde hon ändå att både familjerehabiliteringen och avvänjningsperioden varit positiva erfarenheter i sig. Under familjerehabiliteringen fick hon kunskap om barnets olika utvecklingsskeden, och under avvänjningsperioden talade de mycket om både föräldraskap och framtiden och hur hon skulle uppnå olika mål. Suvi tyckte att diskussionerna var viktiga eftersom de fick henne att tro på att målen är möjliga att uppnå.

Vid intervjutillfället studerade Suvi och var nöjd med valet av bransch, eftersom hon trodde att det skulle komma att bli lätt för henne att få jobb när hon är färdig. Hon sade att viljan att komma vidare i livet blivit starkare i och med att hon fått barn.

10 Diskussion

Målsättningen med den här forskningen har varit att få kunskap om erfarenheter och upplevelser av tidigt föräldraskap och socialt stöd bland unga som är klienter inom barnskyddets eftervård. Då jag närmat mig ämnet har jag utgått från att erfarenheterna av föräldraskap kan förstås bättre om de relateras till mer övergripande livserfarenheter som de unga varit med om som barn och unga. Jag upplever att styrkan i den här forskningen är att jag haft turen att få möta och intervjua unga föräldrar som varit väldigt öppna och orädda, och som gärna delat med sig av sina erfarenheter. Detta är ingen självklarhet när man forskar i ett känsligt och personligt ämne hos en målgrupp som är svår att nå. En begränsande faktor gällande den här forskningen är att jag endast granskat fem individers berättelser. Därmed är det kanske riskabelt att dra alltför stora generella slutsatser gällande tidigare placerade unga föräldrars villkor och situation överlag.

Den här studien vilar på tre grundstenar: 1) det fenomenologiska perspektivet, 2) den narrativa forskningsmetoden med fokus på respondenternas livsberättelser och 3) begreppet socialt stöd. Det fenomenologiska perspektivet har gett mig möjligheten att komma nära respondenternas erfarenheter på ett sätt som både varit givande men stundvis också utmanande. Att sätta sig in i respondentens upplevelser och erfarenheter och samtidigt sträva efter att inte låta sig påverkas av egna förutfattade meningar, som ofta även kan fungera som skyddsmekanismer, har ibland varit svårt men samtidigt lärorikt. Speciellt utmanande var det i situationer då respondenten berättade om obehagliga upplevelser eller då respondenten eller någon i respondentens näromgivning handlat på ett sätt som jag själv, och samhället överlag, upplever som fel. Det att man inom fenomenologisk forskning skall fästa särskild uppmärksamhet vid att inte påverka respondenten och respondentens svar, kunde vara svårt speciellt i situationer som dessa.

Samtidigt tror jag att det fenomenologiska perspektivet gjort intervjusituationerna till en givande process även för respondenterna själva. Många talade fritt och länge och sade att de gärna berättar om sina erfarenheter, inte bara gällande det egna föräldraskapet, men också om placeringen, tiden före placeringen och hur det hela hade påverkat dem som individer (jmf. Öhlén 2004).

Det var också flera som inte hade delat med sig av sina erfarenheter på ett motsvarande sätt tidigare och tyckte att det var viktigt att människor skulle få veta vad de varit med om (jmf. Pekkarinen 2017, 194).

Genom att granska de unga föräldrarnas erfarenheter genom livsberättelser har det varit möjligt att få en helhetsuppfattning av vilka händelser som varit avgörande för dem både innan och efter att de blivit föräldrar. Jag tror också att det tack vare livsberättelsefokuset varit möjligt att få en större förståelse för hur dessa händelser eller erfarenheter påverkat respondenternas förhållningssätt till sin familj, till myndigheter och till samhället överlag. Livsberättelserna har även synliggjort gemensamt förekommande drag hos respondenterna, som inte direkt hade med forskningsämnet att göra. Det var till exempel tre respondenter som berättade om omfattande inlärningssvårigheter och särskilda behov i skolan och hur man enligt dem svarat på dessa.

I den här forskningen har min uppgift varit att besvara följande forskningsfrågor:

- 1. Hur beskriver unga föräldrar inom barnskyddets eftervård sin bakgrund?*
- 2. Hur beskriver de övergången till att bli förälder?*
- 3. Hurdana upplevelser har de av socialt stöd eller brist på socialt stöd?*

I kapitel 10.1–10.5 har jag sammanfattat mina tankar och svar gällande forskningsfrågorna.

⁴⁴ “Jag talar nog helt gärna om det här.”

10.1 De ungas bakgrund

Så gott som alla respondenter lyfte fram allmänt förekommande faktorer bland familjer inom barnskyddet; föräldrars alkohol- och/eller drogmissbruk, skilsmässa och ekonomiska svårigheter. Vissa berättade också att de själva varit tvungna att ta mycket ansvar för hemmet och yngre syskon eller att äldre syskon tagit hand om dem, då föräldrarna inte gjort det.

Många berättade att det egna missbruket hade börjat redan i lågstadiet och att det var i slutet av lågstadiet som det började gå sämre för dem. Så här i efterhand skulle jag ha velat fråga mer om vilka stödinsatser som gjordes i detta skede; vad gjorde skolan, vilka tjänster inom öppenvården hade familjen tillgång till och hur stöddes föräldrarna. Detta var något som de unga inte berättade självmant om, de talade mest om hur deras liv såg ut i det här skedet och om själva placeringen. Tillfället då den unga blev placerad upplevdes ofta som skrämmande trots att det var en ohållbar situation i hemmet. De unga berättade också om hur arga de varit på sina föräldrar och hur ensamma de känt sig. Ändå beskrev alla att placeringen sist och slutligen varit en räddning för dem och att de säkert gått i sina föräldrars fotspår ifall de inte blivit placerade.

Den här studien bekräftades även något som kommit fram i tidigare forskning (Ristikari et al. 2016, 102; Lastensuojelu SVT. THL. 31.12.2016) och som också varit mycket framme i media under den senaste tiden: det att placeringar äger rum i ett alltför sent skede (t.ex. HS 11.10.2018, HS Kuukausiliite 10/2018). Fyra av fem respondenter som deltog i studien hade blivit placerade efter 12-års ålder, då de befann sig i en ohållbar situation som ofta innebar missbruk och att de inte gick i skolan. Det att tonårsföräldraskap är ett statistiskt sett mer allmänt fenomen bland unga som blir placerade i tonåren är något som också kommit fram i Bo Vinnerljung, Eva Franzén och Maria Danielssons (2006) svenska kohortstudie samt i THL:s finska kohortstudie 1987 (Ristikari et al. 2016).

Respondenterna beskrev sin uppväxt med ord som tuff, svår, otrygg och kaotisk. Många lyfte också fram att det hade saknat ett öppet klimat i hemmet och att de hade känt sig missförstådda av sina föräldrar. Det att man som barn skall kunna tala med sin förälder

eller sina föräldrar, var något som flera betonade. Många lyfte fram att det var viktigt för dem att deras egna barn skulle känna att de kan tala “om allt” med dem.

Det gemensamma för respondenterna var att alla hade ett stort behov av att tala om den egna uppväxten och att alla hade tydliga minnesbilder av avgörande händelser. Alla kunde också på ett beskrivande sätt berätta om dessa händelser och hur de hade påverkat dem.

10.2 Att bli förälder

Ett överraskande resultat var att alla respondenter blev gravida omkring ett halvt år efter att placeringen hade upphört. För de flesta hade graviditeten varit oplanerad och de hade blivit chockade då de insett att de var gravida. Alla sade att de ändå ganska snabbt bestämt sig för att behålla barnet – ett beslut som många beskrev som en självklarhet. Många hade upplevt att människor i deras omgivning, främst professionella och människor som de inte kände väl, förhöll sig kritiskt till deras val att behålla barnet. Direkta förslag om att göra abort upplevdes som kränkande och sårande och den unga kunde känna att det inte fanns en tilltro på hens förmåga att fungera som förälder.

Respondenterna beskrev att föräldraskapet och den nya livssituationen utgjorde en stor kontrast till det tidigare mer hektiska tonårslivet. Förändringen från att vara *ung* till att bli *förälder och ung* var därmed stor (jmf. Gustavsson 2013). Flera beskrev att föräldraskapet med tiden gjort dem både lugnare och förnuftigare. Trots att de inte saknade det liv de hade levt innan barnet men kunde de samtidigt känna sig tyngda av det ansvar som föräldraskapet medförde.

Liksom resultatet i Peltokorpis studie (2016) visade den här studien att det inte var ovanligt att kompisar försvann eller att de jämnåriga vännerna levde ett så annorlunda liv att det inte längre hade så mycket gemensamt. Många kände sig därmed ensamma och alla saknade jämgamla, som befann sig i samma situation.

Många lyfte fram att de upplevde att det var viktigt att deras barn skall kunna känna sig lugn och trygg i sin hemsituation. De betonade att de ville att deras barns barndom

skulle bli annorlunda jämfört med hur den egna barndomen varit. Till exempel Timo sade att han *“i alla fall inte vill att [barnet] skall bli likadant som han varit”*. Ändå var det just den egna barndomsfamiljen, eller någon som tillhörde den, som kom att utgöra det största stödet då den unga själv fick barn.

10.3 Familjen – Det största stödet

Till skillnad från Erikssons och Karppinens studie (2016) visar resultatet i den här forskningen att respondenterna fick stöd från sin biologiska familj. Istället hade relationen ofta förbättrats jämfört med tidigare, då den unga själv blivit förälder. Tuija Eronen (2013) betonar att man inte kan se omhändertagna barns föräldrar som att de alla tillhör samma kategori. Hon menar även att socialarbetare inom barnskyddets fostervård bör ha en förmåga att förstå att förhållandet mellan förälder och barn kan förändras över tid. Utifrån detta bör de kunna avgöra när förhållandet, utgående från barnets väl, utgör ett hot eller ett stöd för barnet. (Eronen 2013, 9–10.) Eronen menar också att upprätthållandet, utvärderingen och regleringen av dessa barn–förälder -förhållanden tillhör en av alla utmanande uppgifter för socialarbetare inom barnskyddets fostervård och att det samtidigt är ett forskningsområde som ännu är relativt outforskat. Enligt henne skulle det behövas mer forskning om vilken betydelse barnen själva och deras föräldrar ger till dessa förhållanden, kvaliteten av förhållandet samt hur de förhåller sig till barnskyddets insatser för att upprätthålla eller begränsa dessa förhållanden. (Eronen 2013, 81.)

Den här studien visade tydligt att det kan ske en radikal förändring i relationen mellan barn och förälder som varit klienter inom barnskyddet. Ett skadligt förhållande där förälderns missbruk lett till att barnet omhändertagits – den största insatsen samhället kan göra för att skydda ett barn – kan förändras till ett förhållande där föräldern utgör det största stödet för sitt barn, då barnet själv blir förälder. Detta är en förändring som jag ändå inte tror varit möjlig utan mycket arbete främst av föräldern och barnet själv men säkert också med hjälp av stora insatser av professionella inom barnskyddet.

För fyra respondenter som deltog i studien utgjorde mamman det största stödet. För en respondent var storasystemen, som själv också hade blivit förälder i ett tidigt skede, det största stödet. Två berättade att deras egna mammor också fått barn som ung.

Det, att alla respondenter som deltog i studien, hade informellt socialt stöd i någon form kan även ses som ett resultat i sig. Man kan också tänka sig att unga föräldrar inom barnskyddets eftervård som upplever att de saknar stöd inte har kraft eller vilja att delta i en forskning som denna.

10.4 En positiv inställning till att ta emot stöd och hjälp

I de unga föräldrarnas livsberättelser kom det fram att många hade känt sig ensamma då de varit hemma med det nyfödda barnet och även senare. Flera berättade att de var försiktiga med att be om hjälp eller råd eftersom de var rädda för att barnet skulle omhändertas ifall de visade sin osäkerhet. Till skillnad från resultatet i Terhi Peltokorpis (2016) studie, som behandlade unga föräldrars upplevelser av Tyttöjen Talos verksamhet, hade föräldrarna som deltog i den här forskningen en positiv inställning till rådgivningen. Katariina berättade att hon blivit osakligt bemött i samband med rådgivningsbesök under graviditeten men att hon senare kommit att få en betydelsefull och nära kontakt till en annan professionell på rådgivningen. Suvi däremot upplevde att hon och barnets pappa var "under lupp" och att personalen på rådgivningen inte trodde på deras förmåga att fungera som föräldrar. Timo, Hilla och Veera vara alla väldigt nöjda över hur de blev bemötta och över den hjälp de fick på rådgivningen

Ingen av respondenterna berättade om något slags samarbete mellan rådgivning, eftervård, barnskydd eller skola eller övrigt professionsöverskridande samarbete. Samtidigt är vikten av samarbete mellan olika instanser något som bland annat Halonen och Apter (2010) betonar, när det gäller stöd till denna grupp av unga föräldrar. Enligt dem borde rådgivningstjänsterna utvecklas ytterligare för att möta unga föräldrars behov. De lyfter fram att speciellt unga föräldrar med barnskyddsbakgrund behöver lära sig nya modeller för föräldraskap och familjeliv. Och att dessa unga behöver service som är flexibel och lätt att närma sig till exempel kamratstödsverksamhet. Halonen och Apter nämner att det kanske skulle vara en lägre tröskel att delta i gruppverksamhet som

arrangeras på rådgivningen, än att delta i verksamhet arrangerad av tredje sektorn, som man blir hänvisad till. (Halonen & Apter 2010, 886.)

Resultatet i den här studien bekräftar behovet av verksamhet och åtgärder som Halonen och Apter (2010) föreslår. Genom de unga föräldrarnas berättelser blev det tydligt att detta är en grupp föräldrar som har svåra erfarenheter och ett stort behov av stöd med låg tröskel. Bland föräldrarna fanns det också en stark tilltro till rådgivningen och en vilja att träffa andra som befinner sig i samma situation. Också behovet av kamratstödsverksamhet är något som bekräftas av erfarenheterna som kom fram i den här forskningen. Flera hade blivit hänvisade till stödgruppsverksamhet inom tredje sektorn, t.ex. på Tyttöjen Talo, men endast en hade valt att delta. Trots att det fanns ett behov av stöd av detta slag, kände många sig obekväma med att delta i en grupp där de inte kände någon från förut.

Överlag fanns det en vilja att ta emot hjälp bland respondenterna och många upplevde också att de fått hjälp av specifika personer, förutom den egna mamman eller systemen. Personer som nämndes var hälsovårdaren på rådgivningen, socialhandledaren eller socialarbetaren på eftervårdsenheten och boendehandledaren. En respondent sade att hennes mormor hade varit ett stort stöd under svåra perioder, då den egna mamman hade svårt för att acceptera dotterns beteende. Skolkuratorn hade också varit till hjälp för en förälder som deltog i studien. Liksom Chase et al.'s studie (2006, 447), som behandlar unga föräldrar med barnskyddsbakgrund i England, visade den här forskningen att det fanns ett tydligt behov för de unga att ha tillgång till pålitliga nyckelpersoner. Föräldrarna som deltog i den här forskningen lyfte fram att det avgörande var att det fanns någon som såg helheten och hade kunskap om den unga personens individuella och komplexa behov. Denna *någon* var ofta socialhandledaren eller socialarbetaren på eftervårdsenheten. Chase et al. (2006, 447) lade märke till att de unga som hade tillgång till ett sådant stöd även såg en tydligare skillnad mellan tidigare erfarenheter av tjänster och service som de unga erbjudits då de själva var barn och klienter inom barnskyddet, och typen av service som de hade tillgång till när de själva blivit föräldrar. Själva upplevde jag att de respondenter som fått mycket stöd av professionella även hade en bättre förmåga att se på sin bakgrund och sin situation från ett utifrånperspektiv och att de fått ett större avstånd till den de var och hur de levde som yngre.

10.5 En stark framtidstro trots känslor av rädsla

Under perioden då intervjuerna utfördes var fyra av respondenterna hemma med barnet eller hemma utan sysselsättning. Fyra av fem hade en eller flera avbrutna utbildningar bakom sig. Föräldraskapet och tiden med barnet hade för de flesta inneburit att den unga precis hunnit avsluta grundskolan men inte börjat med studier på andra stadiet eller att påbörjade studier på andra stadiet hade avbrutits.

Fyra av respondenterna berättade ändå att de hade klara framtidsplaner som innebar att de hade en studieplats som väntade eller en idé om vad de ville studera då föräldradigheten tog slut. Veera betonade att hon inte ville leva på socialen utan vara en arbetande förälder. Just detta med att vara en "*arbetande mamma människa*", som Veera beskrev det (sid 58), tycker jag var någonting som kom fram i flera av berättelserna.

Hos många kunde jag se en stark målmedvetenhet; det fanns en stor vilja att ha ett liv som de själva beskrev som normalt. Ett begrepp som de inte definierade direkt, men som de hänvisade till som ett liv utan missbruk och våld, ett liv där de hade en utbildning och ett arbete, en bostad och ett tryggt parförhållande – som ett liv där de var en del av samhället. Detta var något som hade blivit starkare i och med föräldraskapet och kanske också som en följd av det tvivel och skepsis som de unga föräldrarna tagit emot av sin omgivning.

Kanske det kritiska förhållningssättet som de unga föräldrarna upplevt från sin omgivning också gjort att de fått skinn på näsan och att jag kunde skönja en "jag skall nog visa er attityd" i deras förhållningssätt. Hos dem som hade tillgång till socialt stöd fanns det både en stark tro på den egna kapaciteten som förälder och en stark tro på framtiden och på att saker och ting kommer att ordna sig. Denna tro hade ändå knappast varit möjlig ifall de unga hade saknat människor som fanns där för dem och trodde på dem.

11 Avslutning

Vi vet att det ur ett samhällsligt perspektiv är både ekonomiskt och mänskligt sett betydelsefullt att göra satsningar för att förhindra generationsöverskridande marginalisering. Vi vet också att en låg utbildningsnivå, skrala ekonomiska förutsättningar och en uppväxt i samhällets marginal ökar risken för en framtida marginalisering.

När ett barn eller en ung människa blir omhändertagen har samhället tagit över ansvaret över hens uppfostran och uppväxt. Samhället har därmed också ett ansvar för att dessa individer, som vuxit upp under utmanande familjeförhållanden eller själva haft ett utmanande beteende och som en följd av detta blivit omhändertagna, får tillräckligt med stöd i övergången till ett vuxet liv.

Speciellt i situationer då den unga själv blir förälder mitt i allt detta är det viktigt att det finns handlingsmodeller för hur man skall bemöta dessa unga och vilken typ av tjänster som skall vara tillgängliga. För att utarbeta handlingsmodeller och stödsystem som möter de ungas behov behövs det ytterligare forskning där de ungas egna röster bli hörda. Samhällets olika instanser som den unga kommer i kontakt med bör samarbeta för att på bästa sätt kunna erbjuda det stöd och den hjälp som behövs. Ett samarbete mellan dessa instanser är en förutsättning för att en ung förälder med barnskyddsbakgrund skall kunna bygga upp en trygg familjesituation för sig själv och sitt barn.

Även om den här forskningen visade att det kan finnas en stor variation i mognad, ansvarstagande handlande och kritiskt tänkande bland unga föräldrar inom barnskyddets eftervård, visade den också att det bland dessa föräldrar finns en stark vilja att skapa en trygg uppväxt för sina barn.

Källor

Aalto, Maija (2018): Milla muutti omilleen lastensuojelusta ja tuli raskaaksi 18-vuotiaana – Neuvolassa hän itki väsymystään muttei uskaltanut sanoa, ettei jaksaa. Helsingin Sanomat 11.10.

Aaltonen, Tarja & Leimumäki, Anna (2010) Kokemus ja kerronnallisuus – kaksi luentaa. Ingår i Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (red.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 119–152.

Ala-Honkola, Maija (2016) Narratiivinen tapaustutkimus ylisukupolvisesta lastensuojeluasiakkuudesta. Äitien kertomuksia. Pro gradu -avhandling, Helsingfors universitet.

Barnskydd 2016. FOS Statistikrapport 43/2017. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Barnskyddslagen 417/ 2007.

Blennberger, Erik (2016) Etik för socialt arbete. Ingår i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd & Marcus Knutagård (red.) Socialt arbete. En Grundbok. Stockholm: Natur & Kultur, 372–391.

Bäckgren, Noona (2018) Lastenkoti on huostaan otettujen lasten koti. Helsingin Sanomat, Kuukausiliite. 6 oktober.

Börjesson, Bengt (2010) Förstå socialt arbete. Malmö: Liber AB.

Chase, Elaine; Maxwell, Claire; Knight, Abigail & Aggleton, Peter (2006) Pregnancy and parenthood among young people in and leaving care: What are the influencing factors, and what makes a difference in providing support. *Journal of Adolescence* 29 (3), 437–451.

Collins, Nancy L; Dunkel-Schetter, Christine; Lobel, Marci & Scrimshaw, Susan C. M. (1993) Social support in Pregnancy. Psychosocial Correlates of Birth Outcomes and Postpartum Depression. *Journal of Personality and Social Psychology* 65 (6), 1243–1258.

Coyle, Deirdre & Pinkerton, John (2012) Leaving Care: The Need to Make Connections. *Child Care in Practice* 18 (4), 297–308.

Denscombe, Martyn (2009) Forskningshandboken – För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. Lund: Studentlitteratur AB.

Ekman, Inger (2004) *Livsberättelser och språk. I Berättelsens praktik och teori. Narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv.* Scott, Carola (red.). Lund: Studentlitteratur.

Elliott, Jane (2005) *Using narrative in social research: Qualitative and quantitative approaches.* London: Sage.

Eronen, Tuija (2013) *Viisi vuotta huostaanotosta - Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista.* Institutet för hälsa och välfärd, Rapport 4/2013.

Eriksson, Sari & Karppinen, Riikka (2016) *Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuolto nuorten toimintataitoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiakasasiakirjojen valossa vuosina 2013-15.* Pro gradu -avhandling, Helsingfors Universitet.

Goldsmith, Daena J (2004) *Communicating Social Support.* Cambridge: Cambridge University Press.

Gustavsson, Maiju (2013) *Nuoruuden ja äitiyden yhteensovittaminen.* Pro gradu -avhandling, Östra Finlands Universitet.

Halonen, Miila & Apter, Dan (2010) *Teiniraskauden ja äitiyden moninaiset haasteet.* *Duodecim* 126 (8), 881–887.

Hirvonen, Eila (2000) *Raskaus nuoren valintana. Etnografia alle 18-vuotiaiden nuorten raskaudesta, tulevasta vanhemmuudesta, ja elämäntilanteesta sekä äitiysneuvolakäynneistä.* *Acta Universitatis Tamperensis* 776. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Hydén, Lars-Christer (2008) *Berättelseforskning.* Ingår i Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson-Lappalainen & Katarina Jacobsson (red.) *Forskningsmetodik för socialvetare.* Stockholm: Natur & Kultur, 89–103.

Hänninen, Vilma (1999) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos.* *Acta Universitatis Tamperensis* 696. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Höjer, Ingrid & Sjöblom, Yvonne (2011) *Att stå på egna ben – övergången från samhällsvård till vuxenliv.* *Socialvetenskaplig tidskrift* 18 (1), 24–40.

Johansson, Anna (2005) *Narrativ teori och metod.* Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Thomas & Herz, Marcus (2016) *Mötets många ansikten – när professionella möter klienter.* Ingår i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd & Marcus Knutgård

(red.) Socialt arbete. En grundbok. Stockholm: Natur & Kultur, 271–287.

Jokinen, Pirjo (2009) Jälkihuollossa olevien nuorten kokemuksia ammatillisesta tukihenkilötoiminnasta. Pro gradu-avhandling, Helsingfors universitet.

Kelhä, Minna (2009) Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot. Helsingfors universitet, Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 223. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Kelhä, Minna (2008) Äitiys, luokka ja ikä. Ingår i Tarja Tolonen (red.) Yhteiskunta ja sukupuoli. Tammerfors: Vastapaino, 82–100.

Korhonen, Eva-Maria (2013) Sosiaalisten ongelmien ylisukupolvinen siirtyminen. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden näkökulma. Pro gradu-avhandling, Tammerfors universitet.

Kuula, Arja (2006) Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Ingår i Jaana Hallamaa, Veikko Launis & Salla Lötjönen (red.) Etiikka ihmistieteille. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–136.

Kvale, Steinar & Svend Brinkman (2009) Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.

Känkänen, Päivi & Laaksonen, Sari (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma. https://www.thl.fi/documents/647345/1832874/Loppuraportti_Selvitys+sijaishuollon+ja+j%C3%A4lkihuollon+nykytilasta+ja+kehitt%C3%A4mistarpeista_2006.pdf/65384afe-1b57-4e93-a1e6-ccdcad5eafdd

Läst 10.11.2017.

Lastensuojelu SVT. THL. 31.12.2016

Laaksonen, Sari (toim.) (2004) Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun Keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17.

Lehtomaa, Merja (2011) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Ingår i Perttula, Juha & Latomaa, Timo (red.) Kokemuksen tutkimus. Tammerfors: Juvenes Print, 163–194.

Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach Rivka, Zilber, Tamar (1998) Narrative Research. Reading, Analysis, and Interpretation. California: Sage Publications.

Lillrank, Annika (2016) Om narrativ tema-analys. Föreläsning i kursen Kvalitativa forskningsmetoder II 22.11.2016. Helsingfors universitet.

Mendes, Philip & Moslehuddin Badal (2006) From Dependence to Interdependence: Towards Better Outcomes for Young People Leaving State Care. *Child Abuse Review*, Vol. 15, 110–126.

Niemelä, Anna & Kelhä, Minna (2005) Varhainen äitiys – riskiäitiyttä? *Nuorisotutkimus* 23 (2), 20–31.

Pekkarinen, Elina (2017) “Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” – Koulukodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Ingår i Aatonen, Sanna & Kivijärvi, Antti (red.) *Nuoret aikuiset hyvinvointipalveluiden käyttäjinä ja kohteina*. Nuorisotutkimusseura ry / Nuorisotutkimusverkosto nro 198.

<http://www.valtionkoulukodit.fi/assets/pekkarinen-2017-ma-oon-ollut-tassa-teoksessa-aaltonen-kivijarvi.pdf>

Läst 5.11.2018.

Pekkarinen, Elina (2016) Arjen ja elämänhallinnan ongelmat lapsuudenperheessä - lastensuojelun näkökulma. Ingår i Myllyniemi, Sami (toim.) *Arjen jäljillä - Nuorisobarometri 2015*, s. 163 - 180.

[https://tietoanuorista.fi/wp-](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf)

[content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf](https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/Nuorisobarometri_2015_ISSUU.pdf). Läst 8.8.2018.

Peltokorpi, Terhi (2016) *Vertaisryhmä nuoren äidin tukena. Tyttöjen Talon nuorten äitien toiminnan tarkastelua*. Pro gradu –avhandling, Helsingfors universitet.

Perinatalstatistik – föderskor, förlossningar och nyfödda 2015. Institutet för hälsa och välfärd, Statistiskrapport 16/2016. Tillgänglig:

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131259/Tr_16_2016.pdf?sequence=1.

Läst 5.5.2016.

Pukkio, Saana & Hoikkala, Susanna (2016) *Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Rajamäki, Jonna (2006) *Nuorten äitien kokemuksia raskaudesta ja äitiydestä*. Pro gradu –avhandling, Tammerfors universitet.

Riessman, Catharine (2008) *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles: Sage Publications.

Ristikari, Tiina, Törmäkangas, Liisa, Lappi, Aino, Haapakorva, Pasi, Kiilakoski, Tomi, Merikukka, Marko, Hautakoski, Ari, Pekkarinen, Elina & Gissler, Mika (2016) *Suomi nuorten kasvu ympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Raportti 9/2016. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print.

http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suomi_nuorten_kasvuympariston_a.pdf

Rotkirch, Anna; Tammisalo, Kristiina; Miettinen, Anneli; Berg, Venla (2017) Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista. Perhebarometri 2017. Helsinki: Väestöliitto.

Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo; Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Sallnäs, Marie; Wiklund, Stefan & Lagerlöf, Helen (2010) Social barnavård ur ett välfärdsperspektiv. Socialvetenskaplig tidskrift 17 (1), 5–21.

Sallnäs, Marie & Vinnerljung, Bo (2009) Samhällsvårdade unga som vuxna – en uppföljande registerstudie. Socionomens forsknings supplement (25) 3/2009, 30–43.

Sarason, Irwin G; Sarason, Barbara R & Pierce, Gregory R (1994) Relationship-Specific Social Support. Toward a Model for the Analysis of Supportive Interactions. Ingår i Communication of Social Support. Messages, Interactions, Relationships, and Community av Burleson, Brant R, Albrecht, Terrance L, Sarason, Irwin G (red.). London: Sage Publications.

Sivelä, Karin & Kuuskoski, Fredrika (2016) Kyl mä pystyn jo ite handlaa elämää – En studie om barnskyddets eftervård ur de ungas perspektiv. Praktikforskning, Helsingfors universitet.

https://www.fskompetenscentret.fi/Site/Data/2067/Files/Sivela_Kuuskoski_Praktikforskning10032017.pdf

Stein, Mike (2012) Young People Leaving Care. Supporting Pathways to Adulthood. London: Jessica Kingsley Publishers.

Stein, Mike & Munro, Emily (2008) Young people's Transitions from Care to Adulthood. International Research and Practice. London: Jessica Kingsley Publishers.

Spånberger Weitz, Ylva (2011) Ungas erfarenheter av skola, samhällsvård och vuxenblivande. En studie av fem livsberättelser. Stockholm: Stockholms Universitet.

Swärd, Hans & Starrin, Bengt (2016) Makt i socialt arbete. Ingår i Anna Meeuwisse, Sune Sunesson, Hans Swärd & Marcus Knutgård (red.) Socialt arbete. En grundbok. Stockholm: Natur & Kultur, 393–412.

Teittinen, Paavo (2018): Suomessa on jo lähes 70 000 syrjäytynyttä nuorta, etenkin poikien asema heikentynyt – Professori kertoo viisi konkreettista keinoa syrjäytymisen ehkäisyyn. Helsingin Sanomat 25.10.

Törrönen, Maritta & Vauhkonen, Teemu. 2012. Itsenäistyminen elämänvaiheena - osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Sos-lapsikylä ry. www.sos-lapsikyla.fi/fileadmin/user_upload/tiedostot/kuvat/pdf-tiedostot/vertaistutkimus-SOS-Lapsikyla.pdf
Läst 10.11.2017

Vinnerljung, Bo, Franzén, Eva & Danielsson, Maria (2006) Teenage parenthood among child welfare clients. A Swedish national cohort study of prevalence and odds. *Journal of Adolescence* 30 (2007), 97–116.

Ytti, Emmi (2016) Ylisukupolviset perhevaikeudet ja palvelukokemukset. Vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä. Pro gradu – avhandling, Helsingfors universitet.

Öhlén, Joakim (2004) Berättelser (s)om vårdande. I Berättelsens praktik och teori. Narrativ forskning i ett hermeneutiskt perspektiv. Scott, Carola (red.). Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1 Följebrev (på finska) Tiedote tutkimuksen osallistujille

Hei,

Opiskelen sosiaalityötä Helsingin yliopistossa ja teen syksyn ja kevään 2017-2018 aikana pro gradu - tutkielmaani varhaisesta vanhemmuudesta jälkihuollon asiakkaina olevien nuorten keskuudessa. Tutkielman ohjaajana toimii sosiaalityön yliopistonlehtori Maria Tapola-Haapala (maria.tapola@helsinki.fi).

Tutkimuksen tarkoituksena on saada laajempi ymmärrys siitä, mitkä tekijät vaikuttavat varhaiseen vanhemmuuteen jälkihuollon asiakkaina olevien keskuudessa. Olen kiinnostunut nuorten ajatuksista ja kokemuksista vanhemmuudesta sekä siitä, minkälaista tukea he ovat saaneet raskauden aikana ja myöhemmin vanhempina. Tutkimuksen tavoitteena on lisätä ymmärrystä, miten viranomaistasolla voidaan tukea nuoria vanhempia, joilla on itsellä ollut haastavia kokemuksia lapsena tai nuorena. Toiveena on, että valmistuvasta tutkielmasta olisi hyötyä ja että se lisäisi tietoa ilmiöstä, josta on hyvin vähän tutkittua tietoa.

Tarkoitukseni on haastatella noin 3–6 jälkihuollon asiakkaana olevaa vanhempaa. Toiveena on, että löytäisin haastateltaviksi sekä äitejä että isiä ja sekä lastensa kanssa että muualla eläviä vanhempia. Haastattelut toteutan yksilöhaastatteluina elo–lokakuussa 2017 ja ne tulee kestämään noin tunnin. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhat tuhoaan aineiston analysoinnin jälkeen.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja osallistuminen on mahdollista keskeyttää koska tahansa ilmoittamalla siitä minulle. Jo kerättyä haastatteluaineistoa voidaan kuitenkin tästä huolimatta käyttää tutkimuksessa. Haastatteluihin pääsen tutustumaan ainoastaan minä, niitä käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti eikä haastateltavia voida tunnistaa tutkimusraportista. Voitte halutessanne saada tutkimussuunnitelman luettavaksenne ennen haastattelua. Mikäli teillä on kysyttävää tai haluatte keskustella tutkimuksesta kanssani, voitte ottaa yhteyttä minuun puhelimitse tai sähköpostitse.

Ilmoita omalle jälkihuollon työntekijällesi, mikäli kiinnostuit tutkimukseen osallistumisesta!

Ystävällisin terveisin

Karin Sivelä

karin.sivela@helsinki.fi

Bilaga 2: Blankett för informerat samtycke

Tutkimus: Pro gradu -tutkielma käsittelee varhaista vanhemmuutta jälkihuolto nuorten keskuudessa. Tutkimuksen tarkoitus on saada laajempi ymmärrys siitä, mitkä tekijät vaikuttavat varhaiseen vanhemmuuteen. Tutkimus on osa sosiaalityön maisteriopintoja.

Tutkimuksen tekijä: Karin Sivelä

Tutkimuksen julkaisu: Pro gradu -tutkielman arvioitu valmistumisajankohta on kevät/kesä 2018

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon ja nauhoitettu aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että osallistun haastatteluun ja että haastattelussa antamiani tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni. Jo kerättyä haastatteluaineistoa voidaan kuitenkin tästä huolimatta käyttää tutkimuksessa.

Päiväys _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Bilaga 3 Intervjuguide

Raskaaksi/vanhemmaksi tuleminen

1. Voitko kertoa siitä hetkestä, kun sait tietää olevasi raskaana/että puoliso/ex-puoliso on raskaana?

- Miten vanha olit?
- Missä olit? Kenen kanssa? Miltä se tuntui?
- Kuka oli ensimmäinen, joka sai tietää raskaudesta? Miltä tuntui kertoa asiasta?

2. Muistatko minkälaisia odotuksia tai pelkoja sinulla oli/on?

- Minkälaista ajattelet/ajattelit, että elämä äitinä/isänä tulisi olemaan?

Arki ja elämäntilanne tällä hetkellä

3. Ketkä koet, että kuuluvat perheesi?

- Minkälainen on suhteesi lapsen isään/äitiin?

4. Minkälaiselta arkesi näyttää tänään?

- Minkälainen on tavallinen päivä?
- Mikä toimii hyvin/ei niin hyvin?
- Millä tavalla elämäntilanteesi on muuttunut siitä, kun sait lapsen/ennen kuin olit raskaana? (sosiaaliset suhteet, käytännön asiat, arki)
- Miltä verkostosi näyttää? Kenen kanssa vietät aikaa? Onko tämä muuttunut raskauden/vanhemmaksi tuleamisen jälkeen?
- Millä tavalla koet, että vanhemmuus on vaikuttanut sinuun?

5. Miten koet, että ihmiset ympärilläsi näkevät sinut vanhempana?

- Miten ympäristön ajatukset ja odotukset vaikuttavat sinuun?

Oma lapsuus

6. Voitko kertoa milloin ja miksi olet ollut sijoitettuna/huostaanotettuna?

- Mitä ajattelet siitä?
- Mitä sijoituksessa/-sissä tai/ja huostaanotossa/-issa on ollut positiivista ja mitä negatiivista?
- Millä tavalla koet, että lapsuuden kokemuksesi vaikuttaa sinuun ja omaan vanhemmuuteesi?
- Onko joku ihminen/ihmisiä, jotka ovat olleet erityisen tärkeitä sinulle?
- Onko sinulla esikuvia, kun ajattelet minkälainen haluat olla vanhempana?
- Minkälainen on suhteesi biologisiin vanhempiisi tällä hetkellä?
- Onko suhde biologisiin vanhempiisi muuttunut sen jälkeen, kun tulit itse vanhemmaksi?
- Oletko yhteydessä sijaisvanhempiisi/laitoksen työntekijöihin? Minkälainen suhde sinulla on heihin?

Tuki, tuen tarve ja tulevaisuus

7. Koetko, että tarvitset tukea vanhemmuudessa?

- Saatko tukea vanhemmuudessa? Keneltä? Mistä?

8. Miten näet tulevaisuutesi?

- Onko sinulla haaveita tai unelmia?
- Miten näet itsesi äitinä tulevaisuudessa?

9. Onko jotain mitä haluat lisätä tai kertoa?

Kiitos!

Bilaga 4 Analysverktyg

Den narrativa tonen

- Hur använder respondenten språket för att skapa mening i berättelsen?
- Vilken betydelse får forskarens närvaro och den omgivande kontexten för intervjun?

Uppväxt och placeringar

- Hur beskriver respondenten sin barndom?
- Vilka händelser/personer har varit avgörande för respondenten som barn/ung?
- Hur ser respondenten på dessa händelser?
- Finns det tydliga vändpunkter i respondentens berättelse?
- Hur förhåller sig respondenten till placeringarna?
- Hur beskriver respondenten sig själv som barn/ung (innan föräldraskapet)?

Graviditet och föräldraskap

- Hur såg respondentens livssituation ut vid tillfället då hen fick veta om graviditeten?
- Hur berättar respondenten om tillfället då hen fick veta att hen skulle bli förälder?
- Hur förhöll sig omgivningen till graviditeten?
- Vad orsakar/har orsakat stress i respondentens liv i och med den egna föräldraskapet?
- Vad är viktigt för respondenten i det egna föräldraskapet?
- Hur beskriver hen att föräldraskapet har påverkat henne/honom som person?
- Hur har uppväxten påverkat respondenten som förälder?
- Hur framställer respondenten sin nuvarande situation?

Socialt stöd

- Hur ser respondentens sociala nätverk ut?
- Vilka personer har varit av avgörande betydelse för respondenten i hennes föräldraskap och hur beskrivs dessa personer?
- Hur beskriver respondenten att omgivningen har förhållit sig till hen som förälder?

- Upplever respondenten att hen för tillfället har tillgång till socialt stöd (hjälp i vardagen)?
- Hur beskriver respondenten interaktionen med myndigheter?
- Hur upplever respondenten att hen blivit bemött av myndigheter och andra i samband med graviditeten och senare som förälder?
- Kommer det fram en maktaspekt i respondentens upplevelser av kontakt till myndigheter?